

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Конспект лекцій з дисципліни
«Облік у фінансових установах»
для здобувачів вищої освіти за освітньо-
кваліфікаційним ступенем «бакалавр»
денної та заочної форм навчання спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

2023

Конспект лекцій з дисципліни «Облік у фінансових установах» для здобувачів вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним ступенем «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»/ Укл. О.П. Зоря – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2023. – 78 с.

Укладач: О.П. Зоря, к.с.н., доцент

Рецензент: Н.Г. Фатюха, к.е.н., доцент

Відповідальний за випуск: С.В. Шарова., к.е.н., доцент

Затверджено
на засіданні кафедри
«Фінанси, банківська справа
та страхування» Протокол № 9
від 08.05. 2023 р.

Рекомендовано
до видання НМК ФЕУ
Протокол № 42
від 31.05.2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
ТЕМА 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ	7
1.1. Види фінансових установ в Україні	7
1.2. Принципи захисту прав споживачів фінансових по- слуг	8
1.3. Умови створення та діяльності фінансових установ	9
1.4. Облік та звітність фінансової установи	10
ТЕМА 2. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ В БАНКАХ	12
2.1. Методологічні засади організації бухгалтерського обліку в банках України	12
2.2. Особливості побудови плану рахунків	13
2.3. Вимоги до нумерації рахунків аналітичного обліку	18
ТЕМА 3. ОБЛІК У КРЕДИТНИХ СПІЛКАХ	19
3.1. Методологічні засади створення та діяльності креди- тних спілок	19
3.2. Облік розрахунків за внесками членів кредитної спілки, внесеними до капіталу	22
3.3. Облік розрахунків за зобов'язаннями	22
3.4. Облік розрахунків за кредитами	25
3.5. Облік інвестиційної діяльності	29
3.6. Облік доходів та витрат кредитної спілки	30
ТЕМА 4. ОБЛІК У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ	33
4.1. Поняття страхової діяльності	33
4.2. Організація бухгалтерського обліку страхових установ	34
4.3. Первинні документи з обліку страхових опе- рацій та їх застосування	37
4.4. Відображення операцій зі страхування на рахунках бухгалтерського обліку	39
4.5. Особливості ведення звітності страховиків	41
ТЕМА 5. ОБЛІК В ЛОМБАРДАХ	42
5.1. Організаційно-правові засади діяльності ломбардів	42
5.2. Методичні рекомендації щодо ведення бухгалтерсь- кого обліку ломбардами	45

5.3. Облік надання фінансового кредиту ломбардом з подальшим його погашенням	48
5.4. Облік надання фінансового кредиту ломбардом зі зверненням стягнення на заставлене майно від імені та за дорученням клієнта	49
5.5. Облік надання фінансового кредиту ломбардом зі зверненням стягнення на заставлене майно шляхом придбання його у власність ломбарду	50
5.6. Облік реалізації ломбардом заставленого майна боржника без переходу права власності при зверненні стягнення	
5.7. Звітність та обов'язки щодо інформування Регулятора ломбардами	51
	52
ТЕМА 6. ОБЛІК В ЛІЗИНГОВИХ КОМПАНІЯХ	55
6.1. Організаційно–правові засади діяльності лізингових компаній	55
6.2. Облік операцій фінансового лізингу у лізингодавця	57
6.3. Облік операцій фінансового лізингу у лізингоотримувача	59
6.4. Облік повернення об'єкта фінансового лізингу у лізингодавця	60
6.5. Облік повернення об'єкта фінансового лізингу у лізингоотримувача	60
ТЕМА 7. ОБЛІК ОСНОВНИХ ОПЕРАЦІЙ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ	61
7.1. Організаційно-правові засади діяльності інститутів спільного інвестування	62
7.2. Облік випуску та первинне розміщення цінних паперів ІСІ	63
7.3. Облік викупу цінних паперів ІСІ	66
7.4. Облік вторинного розміщення раніше викуплених акцій ІСІ	66
7.5. Облік придбання активів ІСІ	67
7.6. Облік фінансового результату діяльності інститутів спільного інвестування	69
7.7. Облік розподілу прибутку ІСІ закритого типу	73
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	76

ВСТУП

Дисципліна «Облік у фінансових установах» відноситься до вибіркових спеціальних економічних дисциплін, які формують фаховий рівень підготовки висококваліфікованих спеціалістів з фінансів, банківської справи та страхування. Конспект лекцій з дисципліни «Облік у фінансових установах» підготовлений відповідно до навчальної дисципліни «Облік у фінансових установах», яка входить до навчального плану для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «бакалавр» денної та заочної форми навчання спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Мета навчальної дисципліни «Облік у фінансових установах»: формування сучасної системи знань теоретичних основ та практичних навичок з організації та бухгалтерського обліку у фінансових установах в ринкових умовах.

Завдання навчальної дисципліни «Облік у фінансових установах»: знати теоретичні основи обліку у фінансових установах; отримати практичні навички з документування господарських операцій надання фінансових послуг; набуття студентами здатностей (компетенцій) опрацювання і використання облікової інформації в управлінських цілях.

Оволодіння дисципліною «Облік у фінансових установах» дозволить майбутнім бакалаврам досягти розуміння суті основних операцій у фінансових установах на теоретичному та прикладному рівнях, а також вивчити методику відображення на рахунках обліку основних операцій у фінансових установах.

У результаті вивчення навчальної дисципліни Ви отримаєте:

а) загальні компетентності:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК02);

- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій (ЗК05);

- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК07);

б) фахові компетентності:

- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки,

банківська система та страхування) (СК03);

- здатність складати та аналізувати фінансову звітність(СК07);

- здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування (СК08).

Опанувавши цей курс, Ви зможете: Формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію ПР09. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем ПР10. Володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування ПР11.

ТЕМА 1: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

- 1.1. Види фінансових установ в Україні.
- 1.2. Принципи захисту прав споживачів фінансових послуг.
- 1.3. Умови створення та діяльності фінансових установ.
- 1.4. Облік та звітність фінансової установи.

Ключові терміни: банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, фінансова установа.

1.1. Види фінансових установ в Україні

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» № 2664-III від 12.07.2001р. (Редакція від 07.01.2023 р.) встановлює загально-правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг.

Фінансова установа – юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку.

До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, – інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг. Експортно-кредитне агентство, утворене відповідно до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності», є фінансовою установою із спеціальним статусом. Не є фінансовими установами (не мають статусу фінансової установи) незалежні фінансові посередники, що надають послуги з видачі фінансових гарантій у порядку та на умовах, визначених Митним кодексом України.

Відносини, що виникають у зв'язку з функціонуванням фінансових ринків та наданням фінансових послуг клієнтам, регулюються

Конституцією України, Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», іншими законами України з питань регулювання ринків фінансових послуг, а також прийнятими згідно з цими законами нормативно-правовими актами.

Діяльність фінансових установ є основною, якщо сукупне середньоарифметичне значення їх активів за останні чотири звітних періоди (квартали) становить 80 і більше відсотків сукупного розміру середньоарифметичних значень активів усіх дочірніх та асоційованих компаній за цей період.

Фінансова послуга – операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Фінансовими вважаються такі послуги:

- торгівля валютними цінностями;
- залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;
- фінансовий лізинг;
- надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту;
- надання гарантій;
- переказ коштів;
- у сфері страхування; діяльність у системі накопичувального пенсійного забезпечення;
- професійна діяльність на ринку цінних паперів;
- факторинг;
- банківські та інші фінансові послуги, що надаються відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність».

1.2. Принципи захисту прав споживачів фінансових послуг

Захист прав споживачів фінансових послуг ґрунтується на таких принципах:

- забезпечення відповідального ставлення до всіх категорій споживачів фінансових послуг, у тому числі при врегулюванні простроченої заборгованості (дотримання вимог щодо етичної поведінки);
- забезпечення своєчасного надання повної, точної та достовір-

ної інформації про фінансові послуги, суб'єктів господарювання, які надають фінансові послуги, та про їх фінансовий стан;

- сприяння просвітницькій роботі з метою забезпечення обізнаності споживачів фінансових послуг, отримання ними навичок, знань та впевненості щодо розуміння ризиків, відповідальності та можливостей, пов'язаних із користуванням фінансовими послугами;

- забезпечення відповідальної ділової поведінки осіб, які надають фінансові послуги, та їх уповноважених представників (осіб, що надають посередницькі послуги на ринках фінансових послуг);

- забезпечення захисту коштів та інших активів споживачів фінансових послуг від шахрайства та зловживань;

- забезпечення захисту персональних даних споживачів фінансових послуг;

- створення і впровадження механізму досудового вирішення спорів щодо надання фінансових послуг;

- сприяння конкуренції у сфері надання фінансових послуг.

1.3. Умови створення та діяльності фінансових установ

Юридична особа, яка має намір надавати фінансові послуги, зобов'язана звернутися до відповідного органу, який здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг, протягом тридцяти календарних днів з дати державної реєстрації для включення її до державного реєстру фінансових установ.

У разі якщо відповідно до закону надання певних фінансових послуг потребує ліцензування, фінансова установа має право на здійснення таких послуг лише після отримання відповідних ліцензій.

Фінансова установа може розпочати надання фінансових послуг, лише якщо:

- облікова і реєструюча система відповідає вимогам, встановленим нормативно-правовими актами;

- внутрішні правила фінансової установи відповідають вимогам законів України та нормативно-правових актів органів, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг;

- професійні якості та ділова репутація персоналу відповідають встановленим законом вимогам.

Фінансові установи можуть створюватися у будь-якій організаційно-правовій формі, якщо закони з питань регулювання окре-

мих ринків фінансових послуг не містять спеціальних правил та обмежень.

Закони України з питань регулювання діяльності господарських товариств та юридичних осіб інших організаційно-правових форм застосовуються до фінансових установ з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та законами з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг.

Корпоративне управління у фінансових установах здійснюється відповідно до законів з питань діяльності господарських товариств з урахуванням вимог Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інших законів з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг.

Мінімальний розмір капіталу фінансових установ, необхідний для їх заснування, та загальні вимоги до регулятивного капіталу, що необхідний для їх функціонування, визначаються законами України з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг.

При створенні фінансової установи або у разі збільшення розміру зареєстрованого статутного (складеного) капіталу, статутний (складений) капітал повинен бути сплачений у грошовій формі та розміщений на банківських рахунках комерційних банків, які є юридичними особами за законодавством України.

Статутний капітал фінансової установи може формуватися та/або збільшуватися за рахунок державних облігацій, що обмінюються на акції такої фінансової установи у випадках, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

Продаж та придбання частки у статутному (складеному) капіталі здійснюються на умовах, встановлених законодавством України.

Вимоги щодо джерел походження коштів, за рахунок яких формується статутний (складений) капітал фінансової установи, встановлюються законом.

1.4. Облік та звітність фінансової установи

Фінансова установа зобов'язана вести облік своїх операцій та надавати звітність відповідно до вимог законів та нормативно-правових актів органів, які здійснюють державне регулювання ринків

фінансових послуг.

Фінансові установи повинні розкривати:

1) фінансову та консолідовану фінансову звітність, яка складається та подається відповідно до законодавства;

2) звіт про корпоративне управління (для фінансових установ, утворених у формі акціонерних товариств), що складається відповідно до вимог цього Закону, законів з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг та прийнятих згідно з такими законами нормативно-правових актів органів, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, і подається:

– акціонерам фінансової установи;

– органам, які відповідно до закону здійснюють нагляд за діяльністю відповідної фінансової установи, разом з річною звітністю;

3) звітні дані (інші, ніж фінансова та консолідована фінансова звітність), що складаються та подаються відповідно до вимог законів з питань регулювання ринків фінансових послуг та прийнятих згідно з такими законами нормативно-правових актів органів, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг;

4) інформацію, що надається клієнтам відповідно Закону.

Фінансові установи, утворені у формі акціонерних товариств, додатково розкривають інформацію як емітенти відповідно до вимог законодавства про цінні папери.

Фінансові установи повинні під час розкриття інформації дотримуватися вимог законодавства про мови.

Фінансові установи, нагляд за діяльністю яких здійснюється національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, повинні також розкривати шляхом розміщення на безоплатній основі в її загальнодоступній інформаційній базі даних про фінансові установи та на власних веб-сайтах (веб-сторінках) в обсязі та порядку, встановлених зазначеною комісією.

Фінансові установи забезпечують доступність інформації, розміщеної на власних веб-сайтах (веб-сторінках), не менше ніж за останні три роки.

Питання для самоконтролю:

1. Який нормативно-правовий акт встановлює загально-правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних

та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг?

2. Дайте визначення фінансової установи
3. Які установи відносяться до фінансових установ?
4. В яких випадках діяльність фінансових установ є основною?
5. Які послуги надають фінансові установи?
6. В якій формі повинен бути сплачений статутний (складений) капітал при створенні фінансової установи або у разі збільшення розміру зареєстрованого статутного (складеного) капіталу?
7. Яким чином може формуватися та/або збільшуватися статутний капітал фінансової установи?
8. В яких випадках фінансова установа може розпочати надання фінансових послуг?
9. Яку інформацію повинні розкривати фінансові установи?
10. За який термін фінансові установи забезпечують доступність інформації, розміщеної на власних веб-сайтах (веб-сторінках)?

ТЕМА 2: ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ В БАНКАХ

- 2.1. Методологічні засади організації бухгалтерського обліку в банках України.
- 2.2. Особливості побудови плану рахунків.
- 2.3. Вимоги до нумерації рахунків аналітичного обліку.

Ключові терміни: аналітичні рахунки, балансові рахунки, банк, бухгалтерський облік, план рахунків, позабалансові рахунки, синтетичні рахунки.

2.1. Методологічні засади організації бухгалтерського обліку в банках України

Банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків.

Банківська діяльність – залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Бухгалтерський облік в банках – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про операції банку зовнішнім та внутрішнім користувачам

для прийняття рішень.

Методологічні засади організації бухгалтерського обліку в банках України визначає Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України (Постанова Правління НБУ № 75 від 04.07.2018 р.), яка розроблена відповідно до Законів України «Про банки і банківську діяльність» (зі змінами), «Про Національний банк України» (зі змінами), «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (зі змінами) щодо організації та порядку ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в банках і ґрунтується на основних принципах міжнародних стандартів фінансової звітності.

Метою організації бухгалтерського обліку є забезпечення користувачів потрібною та достовірною інформацією про операції банку. Регулювання бухгалтерського обліку і звітності в банках здійснює Національний банк України, який з урахуванням загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку розробляє та затверджує План рахунків бухгалтерського обліку Національного банку України Постанова Правління НБУ № 89 від 11.09.2017 р. (зі змінами), План рахунків бухгалтерського обліку банків України та інші нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, які є обов'язковими для виконання банками України.

2.2. Особливості побудови плану рахунків

У зв'язку з запровадженням вимог Міжнародного стандарту фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» затверджено нова редакція Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, який набрав чинності з 25 грудня 2017 року Постанова Правління НБУ № 89 від 11.09.2017 р. (зі змінами).

За рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України відображаються операції, що визначені законодавством України, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку України, відповідно до їх економічної суті.

План рахунків – систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації

всіх банківських операцій з метою забезпечення потреб складання фінансової звітності. Балансові рахунки в Плані рахунків класифікуються за типами контрагентів, характером операцій і ступенем ліквідності активів і зобов'язань.

План рахунків забезпечує мультивалютний облік операцій, суть якого полягає в обліку операцій в іноземній валюті за тими самими рахунками, що і операцій у гривні.

У Плані рахунків визначено номери та найменування синтетичних рахунків, що забезпечують запис інформації про наявність і рух активів, зобов'язань, капіталу та результати від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності банків.

Перша цифра рахунку зазначає приналежність до класу рахунків, друга та третя – приналежність до групи рахунків, четверта – визначає подальшу деталізацію та розшифровку рахунків у групі рахунків.

План рахунків складається з дев'яти класів:

- клас 1. Казначейські та міжбанківські операції;
- клас 2. Операції з клієнтами;
- клас 3. Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання;
- клас 4. Фінансові та капітальні інвестиції;
- клас 5. Капітал банку;
- клас 6. Доходи;
- клас 7. Витрати;
- клас 8. Управлінський облік;
- клас 9. Позабалансові рахунки.

Клас 1 «Казначейські та міжбанківські операції» Плану рахунків призначений для відображення в обліку взаємовідносин між Національним банком України та банками України, між банками України та іноземними банками, у тому числі операцій з готівкою, банківськими металами, кредитами, депозитами та цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, кредитів, що надані та отримані іншими банками та отримані від інших банків.

У класі 1 «Казначейські та міжбанківські операції» Плану рахунків обліковуються казначейські та міжбанківські операції банків.

До міжбанківських операцій належать:

- кредитні та депозитні операції між банками;
- операції з ведення кореспондентських рахунків;

- безготівкові розрахунки між банками, що обумовлені виконанням платежів клієнтів або власними зобов'язаннями одного банку перед іншим;

- інші операції згідно із законодавством України.

У розділі 11 «Банківські метали» класу 1 «Казначейські та між-банківські операції» Плану рахунків обліковуються банківські метали.

У розділі 11 «Банківські метали» класу 1 «Казначейські та між-банківські операції» Плану рахунків не мають обліковуватися дорогоцінні метали, які зберігаються за дорученням третьої сторони, такі дорогоцінні метали обліковуються за позабалансовими рахунками.

У розділах 12 «Кошти в Національному банку України» та 13 «Кошти Національного банку України» класу 1 «Казначейські та між-банківські операції» Плану рахунків відображаються активи та зобов'язання банку за операціями з Національним банком України.

У класі 2 «Операції з клієнтами» Плану рахунків відображаються операції з клієнтами, зокрема операції за наданими кредитами та залученими вкладками (депозитами).

Рахунки класу 2 «Операції з клієнтами» Плану рахунків використовуються для обліку операцій за розрахунками з клієнтами (крім банків) – суб'єктами господарювання, органами державної влади та самоврядування, іншими юридичними особами, фізичними особами. За рахунками суб'єктів господарювання обліковуються кошти юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців.

За класом 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання» Плану рахунків відображаються:

- операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, та інвестицій в асоційовані та дочірні компанії);

- запаси та необоротні активи, що утримуються для продажу;

- інвестиції в асоційовані і дочірні компанії, що утримуються з метою продажу;

- сформовані банківські резерви;

- субординований борг;

- розрахунки між філіями одного банку;

- позиція банку за іноземною валютою та банківськими металлами;

- дебіторська заборгованість банку за фінансовими інструмен-

тами та господарською діяльністю;

- розрахунки з працівниками банку;
- розрахунки за податками та обов'язковими платежами.

Рахунки розділу 39 «Розрахунки між філіями банку» класу 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання» Плану рахунків призначені для здійснення розрахунків між філіями банку.

У зведеному балансі банку – юридичної особи на звітну дату залишки за активними рахунками розділу 39 «Розрахунки між філіями банку» класу 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання» повинні дорівнювати залишкам за пасивними рахунками розділу 39 «Розрахунки між філіями банку» класу 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання» Плану рахунків.

У класі 4 «Фінансові та капітальні інвестиції» Плану рахунків відображаються:

- інвестиції банку в асоційовані та дочірні компанії; операції з основними засобами і нематеріальними активами;
- операції з інвестиційною нерухомістю, іншими необоротними матеріальними активами.

За рахунками класу 5 «Капітал банку» Плану рахунків відображається капітал банку, який включає:

- статутний капітал; емісійні різниці;
- загальні резерви та інші фонди;
- результати минулих років;
- результати переоцінки.

Рахунки класу 5 «Капітал банку» Плану рахунків можуть кореспондувати з дебіторами, кредиторами та рахунками готівкових коштів у разі сплати дивідендів, викупу акцій (часток, паїв) в акціонерів (учасників) банку, збільшення капіталу банку шляхом переоцінки активів, з рахунками класів 6 «Доходи» та 7 «Витрати» Плану рахунків під час формування фінансового результату діяльності банку за звітний рік.

Доходи та витрати банку відображаються відповідно за рахунками класу 6 «Доходи» та класу 7 «Витрати» Плану рахунків незалежно від порядку їх оподаткування.

Банки в обліковій політиці самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків внутрішнього плану рахунків за балансовими рахунками класу 6 «Доходи» та класу 7 «Витрати» Плану рахунків.

Під час формування фінансового результату діяльності банку за

звітний рік доходи і витрати зараховуються на рахунки 5040 «Прибуток звітного року» або 5041 «Збиток звітного року» групи 504 «Результати звітного року» розділу 50 «Статутний капітал та інші фонди банку» класу 5 «Капітал банку» Плану рахунків.

Управлінський облік здійснюється за рахунками класу 8. Банки самостійно встановлюють внутрішні правила управлінського обліку. Рахунки в класі 8 «Управлінський облік» Плану рахунків відкриваються банками для ведення управлінського обліку та кореспондують тільки між собою. Залишки за рахунками класу 8 «Управлінський облік» Плану рахунків не враховуються під час складання фінансової звітності банку.

У класі 9 «Позабалансові рахунки» Плану рахунків обліковуються позабалансові операції. Бухгалтерський облік операцій за позабалансовими рахунками ведеться за системою подвійного запису. Позабалансові рахунки кореспондують тільки між собою.

Для відображення операцій за системою подвійного запису використовуються рахунки розділу 99 «Контррахунки та позабалансова позиція банку» класу 9 «Позабалансові рахунки» Плану рахунків. Рахунки можуть кореспондувати між собою без використання контррахунків.

Рахунки розділів 90 – 95 класу 9 «Позабалансові рахунки» Плану рахунків використовуються для обліку зобов'язань та вимог за укладеними, але ще не виконаними договорами:

- зобов'язання з кредитування;
- непокриті безвідкличні акредитиви; гарантійні зобов'язання банку;
- зобов'язання за цінними паперами;
- вимоги та зобов'язання за операціями спот та операціями з похідними фінансовими інструментами;
- інші операції банку, які обліковуються за позабалансовими рахунками.

Рахунки розділів 90 – 95 класу 9 «Позабалансові рахунки» Плану рахунків можуть бути активними або пасивними.

Рахунки розділів 96 – 98 класу 9 «Позабалансові рахунки» Плану рахунків використовуються для обліку списаних активів, документів, цінностей, розрахунків за операціями з приватизації і довірчого управління.

Рахунки розділу 99 «Контррахунки та позабалансова позиція

банку» класу 9 «Позабалансові рахунки» Плану рахунків – це контррахунки, які використовуються для подвійного запису операцій за рахунками розділів 90 – 98 класу 9 «Позабалансові рахунки» Плану рахунків.

Контррахунки відкриваються в аналітичному обліку в будь-якому розрізі на розсуд банку.

2.3. Вимоги до нумерації рахунків аналітичного обліку

Усі номери рахунків аналітичного обліку, що відкриваються банками, мають формуватися за такою схемою:

- 1) АААА К ЕEEEEEEEEEEEEEE,
– де АААА – номер балансового (позабалансового) рахунку (4 символи);
– К – ключовий (контрольний) розряд (1 символ);
– ЕEEEEEEEEEEEEEE – інформація щодо аналітичного рахунку (14 символів);
- 2) довжина номера рахунку не є фіксованою. Максимальна довжина номера рахунку становить 19 символів, мінімальна – 5 символів;
- 3) сегмент ЕEEEEEEEEEEEEEE визначається банком самостійно;
- 4) до розрахунку ключового розряду входять сегменти АААА, ЕEEEEEEEEEEEEEE номера рахунку та коду банку.

Питання для самоконтролю:

1. Як відображаються операції за рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, що визначені законодавством України?
2. За якою схемою банки мають формувати номери рахунків аналітичного обліку?
3. Яким чином класифікуються балансові рахунки в Плані рахунків?
4. Дайте визначення плану рахунків та характеристику особливостей його побудови.
5. Які операції належать до міжбанківських операцій?
6. Якій клас Плану рахунків використовуються для обліку операцій за розрахунками з клієнтами?
7. На які рахунки зараховуються доходи і витрати під час фор-

мування фінансового результату діяльності банку за звітний рік?

8. Яким чином враховуються залишки за рахунками 8 класу «Управлінський облік» Плану рахунків під час складання фінансової звітності банку?

9. За якою системою ведеться бухгалтерський облік операцій за позабалансовими рахунками?

10. Які операції відображаються за класом 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання»?

11. Які рахунки розділу Плану рахунків призначені для здійснення розрахунків між філіями банку?

12. У якому розділі Плану рахунків обліковуються банківські метали?

ТЕМА 3. ОБЛІК У КРЕДИТНИХ СПІЛКАХ

3.1. Методологічні засади створення та діяльності кредитних спілок.

3.2. Облік розрахунків за внесками членів кредитної спілки, внесеними до капіталу.

3.3. Облік розрахунків за зобов'язаннями.

3.4. Облік розрахунків за кредитами.

3.5. Облік інвестиційної діяльності.

3.6. Облік доходів та витрат кредитної спілки.

Ключові терміни: внески членів кредитної спілки, кредитна спілка, розрахунки за зобов'язаннями, розрахунки за кредитами, інвестиційна діяльність, доходи та витрати кредитної спілки.

3.1. Методологічні засади створення та діяльності кредитних спілок

Кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки.

Закон України «Про кредитні спілки» № 2908-III від 20.12.2001 р. (зі змінами) визначає організаційні, правові та економічні засади створення та діяльності кредитних спілок, їх об'єднань, права та обов'язки членів кредитних спілок та їх об'єднань. Кредитна спілка є

фінансовою установою, виключним видом діяльності якої є надання фінансових послуг.

Органами управління кредитної спілки є загальні збори членів кредитної спілки, спостережна рада, кредитний комітет та правління. Рішенням загальних зборів членів кредитної спілки можуть бути створені й інші органи управління.

Майно кредитної спілки формується за рахунок: вступних, обов'язкових пайових та інших внесків членів кредитної спілки (крім внесків (вкладів) на депозитні рахунки); плати за надання своїм членам кредитів та інших послуг, а також доходів від провадження інших видів статутної діяльності; доходів від придбаних кредитною спілкою державних цінних паперів та облігацій міжнародних фінансових організацій, що розміщуються на території України; грошових та інших майнових пожертвувань, благодійних внесків, грантів, безоплатної технічної допомоги як юридичних, так і фізичних осіб, у тому числі іноземних; інших надходжень, не заборонених законодавством.

Майно кредитної спілки є її власністю. Кредитна спілка володіє, користується та розпоряджається належним їй майном відповідно до Закону України «Про кредитні спілки» та свого статуту.

Капітал кредитної спілки складається з пайового, резервного та додаткового капіталів, а також залишку нерозподіленого доходу спілки і не може бути меншим 10 відсотків від суми її загальних зобов'язань. Пайовий капітал кредитної спілки формується за рахунок обов'язкових та додаткових пайових членських внесків членів кредитної спілки. Резервний капітал призначений для відшкодування можливих збитків кредитної спілки, які не можуть бути покритими за рахунок надходжень поточного року, забезпечення платоспроможності кредитної спілки та захисту заощаджень її членів. Резервний капітал кредитної спілки формується за рахунок вступних внесків членів кредитної спілки та частини доходів кредитної спілки до моменту досягнення ним не менш як 15 відсотків від суми активів, зважених на ризик кредитної спілки. Статутом кредитної спілки можуть бути передбачені й інші джерела формування резервного капіталу. При ліквідації спілки залишок коштів резервного капіталу зараховується до Державного бюджету України. Кредитна спілка створює інші резерви та фонди відповідно до нормативно-правових актів Уповноваженого органу, статуту та рішень загальних зборів кредитної спілки.

Кредитна спілка згідно Закону України «Про бухгалтерський

облік та фінансову звітність в Україні» зобов'язана вести оперативний і бухгалтерський облік результатів своєї діяльності відповідно до законодавства України, а також статистичну звітність та подавати її в установлених порядку та обсязі органам статистики. Кредитна спілка подає Уповноваженому органу фінансову звітність та інші звітні дані в обсягах, формах та у строки, встановлені Уповноваженим органом, а також надає на запити Уповноваженого органу необхідні пояснення щодо звітних даних. Голова правління несе персональну відповідальність за достовірність та повноту фінансової звітності та інших звітних даних. Достовірність і повнота річної звітності кредитної спілки повинна бути підтверджена незалежним аудитором (аудиторською фірмою), визначеним загальними зборами кредитної спілки. Аудиторський висновок подається Уповноваженому органу та представляється загальним зборам кредитної спілки. Результати фінансової діяльності кредитної спілки визначаються на підставі річної звітності, включаючи баланс та звіт про доходи і витрати. Звітність про фінансово-господарську діяльність за рік підлягає затвердженню загальними зборами членів кредитної спілки. Перевірка діяльності кредитної спілки здійснюється відповідно до законодавства України та статуту кредитної спілки.

Важливим аспектом організації бухгалтерського обліку кредитної спілки є розроблення та затвердження робочого плану рахунків як «переліку синтетичних рахунків, субрахунків, що передбачає виокремлення та розбудову відповідних аналітичних рахунків для повного відображення усієї сукупності об'єктів обліку одиниці або групи суб'єктів господарювання». При цьому Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» не передбачено можливості розроблення суб'єктами господарювання власних планів рахунків, а тільки «додаткової системи рахунків». Для кредитної спілки передбачено обов'язок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. № 291.

Побудова робочого плану рахунків як складова частина організації технології бухгалтерського обліку передбачає виконання певної послідовності операцій: вибір ознаки виділення рахунків; визначення кількості рівнів узагальнення інформації та критеріїв віднесення рахунків до різних порядків; виділення рахунків та їх ранжування; вибір системи кодування рахунків і сам процес кодування; вибір форми

представлення робочого плану; змістовий опис робочого плану.

3.2. Облік розрахунків за внесками членів кредитної спілки, внесеними до капіталу

Облік розрахунків за внесками членів кредитної спілки, внесеними до капіталу кредитної спілки, здійснюється відповідно до Інструкції по застосуванню Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. № 291.

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків з обліку розрахунків за внесками членів кредитної спілки, внесеними до капіталу:

Таблиця 3.1 – Облік розрахунків за внесками членів кредитної спілки, внесеними до капіталу

№з/п	Зміст операцій	Дебет	Кредит
1	Надходження вступного внеску із зарахуванням в резервний капітал	301, 311	431
2	Надходження обов'язкового пайового внеску	301, 311	411
3	Надходження додаткового пайового внеску	301, 311	412
4	Формування додаткового капіталу за рахунок цільового внеску членів кредитної спілки	301, 311	422
5	Формування додаткового капіталу за рахунок благодійних внесків фізичних та юридичних осіб	301, 311	425
6	Повернення додаткового пайового внеску	412	301, 311
7	Повернення цільового внеску з додаткового капіталу	425	412
		412	301, 311

3.3. Облік розрахунків за зобов'язаннями

Для обліку розрахунків з членами по внесках, вкладах та нарахованих процентах кредитна спілка зобов'язана вести аналітичний облік за кожним з членів спілки.

За кредитом рахунків, на яких обліковуються внески (вклади) на депозитні рахунки, здійснюється збільшення (внесення) внесків (вкладів), за дебетом – зменшення (повернення, приєднання, списання тощо) внесків (вкладів).

У разі участі кредитної спілки у формуванні спільних фінансових фондів, створених асоціаціями з метою підтримки ліквідності або фінансового оздоровлення кредитних спілок, кошти, направлені на формування цих фондів, обліковуються виходячи з конкретних умов формування та використання фондів. У випадку, якщо умови формування фондів з метою підтримки ліквідності передбачають нарахування на ці кошти процентів, вони обліковуються на субрахунку 353, якщо не передбачають - на субрахунку 377.

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків з обліку розрахунків за зобов'язаннями:

Таблиця 3.2 – Облік розрахунків за зобов'язаннями

№з/п	Зміст операцій	Дебет	Кредит
1	Надходження внеску (вкладу) на депозитний рахунок	301, 311	551,686
2	Надходження внеску (вкладу) на блокований рахунок	301, 311	688/11
3	Надходження внесків до благодійного фонду	301, 311	481,482
4	Здійснення кредитною спілкою благодійної діяльності:		
	Перерахування благодійних внесків	377	311
	Віднесення благодійного внеску до витрат	849	377
5	Визнання доходами перерахованих благодійних внесків	481,482	745
6	Повернення внеску (вкладу) з блокованого рахунку	688/11	301, 311

Продовження таблиці 3.2

№з/п	Зміст операцій	Дебет	Кредит
7	Переведення довгострокового вкладу з депозитного рахунку до складу поточних зобов'язань	505,551	611
8	Повернення внесків (вкладів) з депозитного рахунку	611/1,686	301, 311
9	Перенесення внеску з блокованого рахунку до додаткового пайового внеску	688/1	412
10	Перенесення внеску з блокованого рахунку до внеску (вкладу) на депозитному рахунку до запитання	688/1	686/01
11	Нарахування плати (процентів) на внески (вклади) на депрахунках	852	684/1
12	Нарахування плати (процентів) на додаткові пайові внески протягом року	443	673/2
13	Розподіл доходу на додаткові пайові внески за підсумками фінансового року	441	673/2
14	Розподіл доходу на обов'язкові пайові внески за підсумками фінансового року	441	673/1
15	Збільшення пайових внесків за рахунок плати (процентів), нарахованих на пайові внески	673 (1, 2)	412
16	Зарахування плати (процентів) по пайових внесках на погашення кредиту	673 (1, 2)	376
17	Зарахування плати (процентів) по пайових внесках на погашення процентів по кредиту 1, 2)	673 (1, 2)	373/1
18	Формування блокованого рахунку з коштів депозитного рахунку	686/11	688/1

Продовження таблиці 3.2

№з/п	Зміст операцій	Дебет	Кредит
19	Формування блокованого рахунку з нарахованих процентів по вкладах (внесках) на депозитні рахунки	684/1	688/12
20	Виплата процентів по внесках (вкладах) на депозитних рахунках	684/1	301, 311
21	Виплата процентів, нарахованих на пайові внески членів кредитної спілки (1, 2)	673 (1, 2)	301, 311
22	Переведення внесків, вкладів та процентів членів кредитної спілки, за рішенням про виключення особи із членів кредитної спілки, на окремий рахунок	411,412, 673,684	689 (1, 2)
23	Повернення загальної суми внесків, вкладів та процентів членам кредитної спілки, які виключені	689 (1, 2)	301, 311
24	Отримання кредиту від кредитних спілок	311	687
25	Нарахування процентів по кредиту, який отримано від кредитних спілок	853	684/2х
26	Отримання кредитів від банків	311	501, 601
27	Нарахування процентів по кредиту, який отримано від банку	853	684/2х

3.4. Облік розрахунків за кредитами

Кредитом наданим члену кредитної спілки є грошові кошти надані кредитною спілкою члену кредитної спілки (позичальникові) у готівковій або безготівковій формі під процент, у розмірі та на умовах, встановлених кредитним договором з дотриманням вимоги повернення коштів та сплати процентів у визначені кредитним договором строки.

Споживчий кредит – грошові кошти, що надаються члену кредитної спілки – споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника

Кредитна спілка надає кредити членам кредитної спілки в т.ч. і через відокремлені підрозділи з дотриманням вимог «Положення про фінансові послуги». Керівники та працівники таких підрозділів діють згідно відповідних положень про відокремлені підрозділи та в межах повноважень, визначених відповідними посадовими інструкціями та наданими їм довіреностями.

Усі не врегульовані цим розділом правовідносини, зокрема, щодо споживчого кредитування, регулюються чинним законодавством України.

Кредитна спілка надає членам кредитної спілки наступні види кредитів:

За строком користування з укладанням на відповідний термін:

- кредити з терміном погашення до 3 місяців включно;
- кредити з терміном погашення від 3 до 12 місяців включно;
- кредити з терміном погашення понад 12 місяців.

За цільовим призначенням:

- кредити, надані на придбання, будівництво, ремонт та реконструкцію нерухомого майна;
- комерційні кредити;
- кредити, надані на ведення особистих селянських господарств;
- споживчі кредити, у тому числі: - придбання автотранспорту; - придбання аудіо-, відео-, побутової техніки та комп'ютерів; - інші потреби.

За видами забезпечення виконання зобов'язань за договорами: застава; порука; неустойка (штраф, пеня); інші види забезпечення не заборонені законодавством.

За режимами сплати процентів і основної суми кредиту:

- кредит з періодичною сплатою процентів і сплатою основної суми кредиту в кінці строку дії кредитного договору;
- кредит зі сплатою процентів і основної суми кредиту в кінці строку дії кредитного договору;
- кредит з періодичною сплатою процентів і періодичною сплатою рівних часток основної суми кредиту, які розраховуються шляхом

ділення загальної суми наданого кредиту на кількість періодів користування кредитом. При цьому, нарахування і сплата процентів проводиться на залишок заборгованості за кредитом;

– кредит з періодичною сплатою процентів і основної суми кредиту «рівними долями», за яким передбачається незмінна (однакова) сума платежу протягом всього терміну дії договору. Такий платіж включає в себе як проценти, нараховані за користування кредитом, так і частину кредиту. При цьому, питома вага процентів, які нараховуються на залишок основної суми, з кожним наступним платежем зменшується, а питома вага суми кредиту зростає.

За порядком видачі:

– кредити, що надаються у разовому порядку;

– кредити, що надаються відповідно до кредитної лінії.

Під кредитною лінією розуміється згода кредитної спілки надати кредит повністю чи частинами (траншами) у майбутньому в розмірах, які не перевищують заздалегідь обумовлені розміри (кредитний ліміт) за певний проміжок часу.

За способом надання кредиту: готівковим шляхом; безготівковим шляхом.

Для обліку кредитів застосовується рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» – субрахунок 376 «Розрахунки за кредитами членам кредитних спілок».

На субрахунку 373/1 «Розрахунки за нарахованими доходами» ведеться облік розрахунків за нарахованими процентами за кредитами, які надані членам кредитної спілки.

За дебетом рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» відображається виникнення дебіторської заборгованості, за кредитом - її погашення чи списання.

Для обліку кредитів та процентів, за терміном користування, кредитна спілка, виходячи з потреб управління, контролю та аналізу, використовує субрахунки другого та третього порядку.

На субрахунку 378 «Розрахунки за безнадійними кредитами» кредитна спілка відображає розрахунки за кредитами, які були визнані безнадійними.

Формування та використання резерву забезпечення втрат від неповернених кредитів, відповідно до нормативів, встановлених Держфінпослуг, здійснюється на субрахунку 381 «Резерв забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів». За рахунок цього

резерву здійснюється списання тільки основної суми кредиту за простроченими, неповерненими та безнадійними кредитами.

Зменшення сформованого резерву забезпечення покриття втрат від неповернення кредитів відображається у складі доходів проведенням Дт 381 – Кт 716 на суми необхідного зменшення.

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків з обліку розрахунків за кредитами:

Таблиця 3.3 – Облік розрахунків за кредитами

№з/п	Зміст операцій	Дебет	Кредит
1	Надання кредитів членам кредитної спілки	376	301, 311
2	Надання кредиту шляхом перерахування коштів на оплату рахунків за заявою позичальника (оплата товару, послуги)	376,685	685,311
3	Нарахування процентів за користування кредитом членом кредитної спілки	373/1	719
4	Сплата членом кредитної спілки нарахованих процентів за кредитом	301, 311	373/1
5	Повернення кредитів членами кредитної спілки	301, 311	376
6	Сплачені проценти за користування кредитом авансом	301, 311	691
7	Нарахування процентів за кредитом	373	719
8	Погашення процентів за рахунок авансу	691	373
9	Повернення членом кредитної спілки кредиту та процентів за ним шляхом перерахування коштів з місця роботи позичальника на поточний рахунок спілки у банку	311 685 685	685 373 376
10	Сплата процентів за користування кредитом за рахунок коштів блокованого рахунку	688/1	373/1
11	Повернення кредиту за рахунок коштів блокованого рахунку	688/1	376
12	Формування резерву забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів за простроченими кредитами	845	381
13	Сплата штрафних санкцій за порушення строків платежу згідно з умовами кредитного договору	301, 311	715

Продовження таблиці 3.3

14	Списання неповерненого кредиту за рахунок резерву забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів за рішенням спостережної ради	381	376
15	Списання нарахованих, але не сплачених процентів за рахунок витрат від неповернених кредитів	856	373
16	Визнання кредиту безнадійним	378	376
17	Списання заборгованості за кредитами, які визнані безнадійними, за рахунок резерву забезпечення покриття втрат	381	378
18	Зменшення суми сформованого резерву забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів	381	716
19	Погашення кредиту, що був списаний як неповернений	301, 311	716

3.5. Облік інвестиційної діяльності

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків з обліку інвестиційної діяльності:

Таблиця 3.4 – Облік інвестиційної діяльності

№з/п	Зміст операцій	Дебет	Кредит
1	Внесення обов'язкового пайового внеску до об'єднаної кредитної спілки	141/11	311
2	Внесення додаткового пайового внеску до об'єднаної кредитної спілки	141/12	311
3	Внесення обов'язкового пайового внеску до капіталу кооперативного банку	142/11	311
4.	Внесення додаткового пайового внеску до капіталу кооперативного банку	142/12	311

Продовження таблиці 3.4

№з/п	Зміст операцій	Дебет	Кредит
5	Нарахування доходу на пайові внески, що внесені до капіталу об'єднаної кредитної спілки та до капіталу кооперативного банку	141, 142, 373 (5, 6)	724, 141, 142
6	Отримання доходу, нарахованого на пайові внески, що направлені до капіталу об'єднаної кредитної спілки та до капіталу кооперативного банку	311	373 (5, 6)
7	Надання кредиту іншій кредитній спілці, внесені кошти на депозитний рахунок банку або внески (вклади), внесені на депозитні рахунки об'єднаної кредитної спілки	352	311
8	Нарахування процентів за користування кредитом, наданим іншій кредитній спілці, та процентів за коштами, що розміщені на депозитному рахунку банку або плати (процентів) на внески (вклади), внесені на депозитні рахунки об'єднаної кредитної спілки	373 (3, 4)	733
9	Отримання нарахованих процентів	311	373 (3, 4)

3.6. Облік доходів та витрат кредитної спілки

Доходи кредитної спілки, які отримані в процесі її діяльності, відображаються на рахунках 7 класу Плану рахунків бухгалтерського обліку, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291. Рахунки 7 класу «Доходи і результати діяльності» призначені для узагальнення інформації про доходи від операційної та фінансової діяльності кредитної спілки. Склад доходів та порядок їх визнання регулюються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 15 «Доходи», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 29.11.99 р. № 290 (зі змінами).

Нарахування процентів за користування кредитами та визнання їх доходом здійснюється відповідно до вимог П(С)БО на останній день кожного місяця, відповідно до умов укладеного кредитного

договору.

Облік витрат, які виникли у кредитній спілці в процесі провадження своєї діяльності протягом звітного періоду, здійснюється відповідно до П(С)БО 16 «Витрати операційної діяльності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 р. № 318 (зі змінами).

Відповідно до Інструкції по застосуванню Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємствами і організаціями № 291 від 30.11.99 р. кредитні спілки, для обліку своїх операційних витрат, використовують рахунки класу 8 «Витрати за елементами» Плану рахунків бухгалтерського обліку, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291. По дебету класу 8 відображається сума визнаних витрат, по кредиту - списання на субрахунок 79 «Результат фінансових операцій».

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків з обліку доходів та витрат кредитної спілки:

Таблиця 3.5 – Облік доходів та витрат кредитної спілки

№з /п	Зміст операцій	Дебет	Кредит
1	Визначення фінансового результату на кінець звітного періоду	79,71,73, 74	81,82,83,84 85,79
2	Визначення фінансового результату на кінець року	79, 442	441, 79
3	Формування резервного капіталу за рахунок частини доходу кредитної спілки протягом поточного року	443	432
4	Формування резервного капіталу за рахунок нерозподіленого доходу кредитної спілки минулого року	441	432
5	Використання коштів резервного капіталу, сформованого з доходу кредитної спілки для покриття збитків	432	442
6	Використання коштів резервного капіталу, сформованого за рахунок інших джерел, для покриття збитків	433	442

Продовження таблиці 3.5

№з/п	Зміст операцій	Дебет	Кредит
7	Використання коштів резервного капіталу, сформованого з вступних внесків для покриття збитків	431	442
8	Використання коштів додаткового капіталу для покриття збитків	425	442
9	Використання коштів пайового капіталу для покриття збитків	411,412	442

Питання для самоконтролю:

1. Який нормативний акт визначає організаційні, правові та економічні засади створення та діяльності кредитних спілок?

2. Який нормативний акт визначає методологічні засади організації бухгалтерського обліку кредитної спілки?

3. За який період відбувається нарахування процентів за договорами кредитною спілкою внесками (вкладами) членів кредитної спілки?

4. Якою бухгалтерською проводкою проводиться здійснення кредитною спілкою перерахування благодійних внесків?

5. Якою бухгалтерською проводкою проводиться отримання кредиту від кредитних спілок?

6. Зменшення сформованого резерву забезпечення покриття втрат від неповернення кредитів відображається у складі доходів проведенням?

7. Якою бухгалтерською проводкою проводиться повернення кредитів членами кредитної спілки готівкою?

8. Якою бухгалтерською проводкою проводиться формування резерву забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів за простроченими кредитами?

9. Якою бухгалтерською проводкою проводиться надання кредиту іншій кредитній спілці, внесені кошти на депозитний рахунок банку або внески (вклади), внесені на депозитні рахунки об'єднаної кредитної спілки?

10. Якою бухгалтерською проводкою проводиться формування резервного капіталу за рахунок частини доходу кредитної спілки протягом поточного року?

ТЕМА 4: ОБЛІК У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ

4.1. Поняття страхової діяльності.

4.2. Організація бухгалтерського обліку страхових установ.

4.3. Первинні документи з обліку страхових операцій та їх застосування.

4.4. Відображення операцій зі страхування на рахунках бухгалтерського обліку.

4.5. Особливості ведення звітності страховиків.

Ключові терміни: гарантійний фонд, вільні резерви, централізовані страхові резервні фонди, страхова діяльність, страхування, страхові платежі, страхові внески, страхові премії.

4.1. Поняття страхової діяльності

Закон України «Про страхування» регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб.

Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Страховиками, які мають право здійснювати страхову діяльність на території України, є:

– фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України «Про господарські товариства», з урахуванням того, що учасників кожної з таких фінансових установ повинно бути не менше трьох, та інших особливостей, передбачених цим Законом, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності (далі – страховики-резиденти);

– зареєстровані Уповноваженим органом постійні представництва у формі філій іноземних страхових компаній, які також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності (далі – філії страховиків-нерезидентів).

Страховиками-нерезидентами вважаються фінансові установи, що створені та мають ліцензію на провадження страхової діяльності відповідно до законодавства тих іноземних держав, у яких вони зареєстровані.

Забороняється здійснювати страхову діяльність на території України страховиками-нерезидентами, крім таких видів страхової діяльності:

– виключно із страхування ризиків, пов'язаних з морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники), у разі, якщо об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з товарами, які транспортуються, та/або транспортним засобом, яким вони транспортуються, та/або будь-яка відповідальність, що виникає у зв'язку з таким транспортуванням товарів;

– перестраховування;

– страхове посередництво, таке як брокерські та агентські операції стосовно: перестраховування, виключно із страхуванням ризиків, пов'язаних з морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники), у разі, якщо об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з товарами, які транспортуються, та/або транспортним засобом, яким вони транспортуються, та/або будь-яка відповідальність, що виникає у зв'язку з таким транспортуванням товарів;

– допоміжні послуги із страхування, такі як консультаційні послуги, оцінка актуарного ризику та задоволення претензій.

4.2. Організація бухгалтерського обліку страхових установ

Бухгалтерський облік страхових установ регламентовано нормативними документами, що регулюють ведення обліку підприємств та організацій, які здійснюють свою діяльність на території України, а саме Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Планом рахунків, Інструкцією до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зо-

бов'язань і господарських операцій підприємств та організацій та Податковим кодексом України.

Чинними нормативними актами, що діють у межах України, страховим компаніям дозволено самостійно вибирати форму ведення обліку, але з обов'язковим додержанням засад бухгалтерського обліку держави. Форма ведення обліку та складання звітності страхових компаній вибирається з урахуванням особливостей (специфіки) діяльності, наявного складу працівників, технології збирання та оброблення даних щодо здійснюваних операцій.

Оперативність отримання інформації має вирішальний вплив на ефективність прийняття управлінських рішень, адже від них залежить рівень отримання прибутку організації.

В умовах інтеграційних процесів обліку, що відбуваються в Україні, уніфікація форм бухгалтерської та управлінської звітності має вирішальне значення для створення умов управління підприємством. Отже, автоматизація обліку є невід'ємною умовою успішного переходу до розроблення та впровадження універсальних форм бухгалтерської та управлінської звітності.

Страхові компанії найчастіше застосовують журнально-ордерну форму з використанням спеціальних комп'ютерних програм оброблення облікової інформації.

Форми ведення обліку страхових компаніях: меморіально-ордерна (меморіальні ордери, реєстраційний журнал (головна книга)); журнально-ордерна (відомості 1, 2, 3, 4, 5, 5-м, журнали 1, 2, 3, 4, 5); спрощена (книга обліку господарських операцій); автоматизована (облік здійснюється програмним забезпеченням).

Застосування бухгалтерських спеціалізованих програм для ведення обліку та заповнення звітності значно спрощує обліковий процес. Застосування цих програм має низку переваг та можливостей.

Переваги та можливості бухгалтерських спеціалізованих програм:

- скорочення часу оброблення первинних даних;
- скорочення затрат людської праці;
- деталізація відображення господарських операцій;
- доступність та оперативність одержання даних фактору.

Організацію облікового процесу у страхових компаніях здійснюють відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і

фінансову звітність в Україні».

Відповідно до ст. 8 п. 4 Закону передбачено «введення до штату організації посади головного бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером, використання послуг спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи; введення на догвірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою».

Під час організування обліку страхової діяльності, крім дотримання законодавчих документів щодо ведення обліку, страховим організаціям слід враховувати вимоги Закону України «Про страхування» стосовно відповідності персоналу.

Згідно зі ст. 38 Закону України «Про страхування» керівник виконавчого підрозділу страховика повинен бути дієздатною фізичною особою й мати вищу юридичну або економічну освіту.

Щодо вибору та призначення претендентів на посаду бухгалтера чи головного бухгалтера керівнику страхової компанії слід дотримуватись таких критеріїв відбору (табл.4.1).

Таблиця 4.1 – Основні критерії відбору працівників бухгалтерії страхової компанії

Ознака	Відповідність
Освіта	Вища
Кваліфікація	Спеціаліст, магістр, бакалавр
Стаж роботи у фінансовій діяльності	Не менше двох років
Підвищення кваліфікації	Сертифікат підвищення кваліфікації головних бухгалтерів за програмою не менше 72 год.
Судимість	Відсутність непогашеної судимості за злочини в господарській або службовій діяльності

Врахування цих вимог під час укомплектування штату працівників бухгалтерської служби забезпечить дотримання основних вимог ведення обліку та складання звітності, а саме достовірності та неупередженості інформації.

Основним етапом організаційного етапу бухгалтерського обліку є створення та прийняття облікової політики.

Облікова політика страхових організацій створюється з дотримання вимог чинного законодавства, врахуванням специфіки діяльності та організаційної структури управління компанії. Досвід розвинених країн світу стосовно організації обліку та звітності у страхових установах дає змогу виокремити елементи облікової політики щодо об'єктів обліку страховика.

Крім основних об'єктів, притаманних підприємствам усіх галузей, необоротних та оборотних активів, доходи та витрати страхових установ потребують деталізації щодо їх визнання, нарахування та відображення у звітних формах.

До Положення про облікову політику страхових установ законодавством України застосовуються такі вимоги: «Положення про облікову політику страхової установи схвалюється керівником до початку нового звітного періоду; Положення регламентує правила обліку окремих операцій та специфіку організації і ведення облікової звітності; редагування Положення протягом звітного періоду не дозволяються».

4.3. Первинні документи з обліку страхових операцій та їх застосування

Первинний облік страхових операцій потребує документального оформлення. Первинні документи, що відображають операції зі страхування, наведено в табл. 4.2.

Таблиця 4.2 – Первинні документи з обліку страхових операцій та їх застосування

Вид документа	Застосування
Акт на виплату страхової компенсації	Документ, що засвідчує виплату, яка здійснюється страховиком у межах страхової суми за договорами майнового страхування та страхування відповідальності за настання страхового випадку.

Продовження таблиці 4.2

Вид документа	Застосування
Договір (угода) страхування	Письмова угода між страхувальником та страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання в разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (надати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.
Звіт страхового агента	Періодичний звіт щодо сум страхових премій, які повинні бути сплачені страховику відповідно до умов чинної між ними агентської угоди.
Розрахунок резервів збитків за видами страхування	Методика встановлює порядок формування резервів за договорами страхування, співстрахування та перестрахування з видів страхування.
Звіт про реалізацію полюсів	Звіт про суми за укладеними договорами страхування.
Ковернота	Документ, що видається страховим агентом як підтвердження того, що договір за його дорученням укладено, а також містить перелік страховиків за цим договором.

Дані первинних документів відображаються на рахунках бухгалтерського обліку. У галузі страхування застосовується перелік рахунків, які іншими галузями не використовуються. Перелік цих рахунків регламентується Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та установ.

4.4. Відображення операцій зі страхування на рахунках бухгалтерського обліку

Страхові установи використовують такі рахунки, як 705 «Перестрахування», 904 «Страхові виплати», 76 «Страхові платежі», 49 «Страхові резерви».

Код, назва рахунку: 491 «Технічні резерви», 493 «Частка перестраховиків у технічних резервах», 495 «Результат зміни технічних резервів». Призначення рахунку: субрахунки узагальнюють інформацію про стан та рух коштів резервів незароблених премій та інших технічних резервів.

Кореспондуючий рахунок: Кредит субрахунку 719 «Інші доходи від операційної діяльності». Зміст страхової операції: відображено дохід від страхових платежів, частки перестраховиків та зміни частки перестраховиків.

Кореспондуючий рахунок: Дебет субрахунку 949 «Інші витрати операційної діяльності». Зміст страхової операції: відображено витрати від страхових платежів, частки перестраховиків та зміни частки перестраховиків.

Код, назва рахунку: 492 «Резерви із страхування життя», 494 «Частка перестраховиків у резервах із страхування життя», 496 «Результат зміни резервів із страхування життя». Призначення рахунку: субрахунки узагальнюють інформацію про стан та рух коштів резервів довгострокових зобов'язань (математичних резервів) і резервів належних виплат страхових сум.

Кореспондуючий рахунок: Кредит субрахунку 719 «Інші доходи від операційної діяльності». Зміст страхової операції: відображено витрати позитивного результату зміни резервів довгострокових зобов'язань та частки перестраховиків.

Кореспондуючий рахунок: Дебет субрахунку 949 «Інші витрати операційної діяльності». Зміст страхової операції: відображено втрати від зміни резервів довгострокових зобов'язань та частки перестраховиків.

Код, назва рахунку: Кредит рахунку 703 «Дохід від реалізації робіт, послуг». Призначення рахунку: субрахунок узагальнює інформацію про суми надходжень за договорами комісії, агентськими та іншими аналогічними договорами на користь комітентів, принципалів.

Кореспондуючий рахунок: Дебет 311 «Рахунки у банку у національній валюті». Зміст страхової операції: відображено суму отриманих страхових платежів від страхувальників—громадян.

Код, назва рахунку: 705 «Перестраховування». Призначення рахунку: субрахунок узагальнює інформацію про суми, які отримуються підприємством на користь комітента, принципала; повернуті перестраховиками частки страхових платежів (страхових внесків, премій).

Кореспондуючий рахунок: Кредит 633 «Розрахунки з учасниками ПФГ». Зміст страхової операції: відображено належні перестраховику частки страхових платежів з набуттям чинності договором перестраховування.

Код, назва рахунку: 76 «Страхові платежі». Призначення рахунку: рахунок узагальнює інформацію про суми страхових платежів за видами страхування.

Кореспондуючий рахунок: Дебет рахунку 36 «Розрахунки з учасниками ПФГ». Зміст страхової операції: відображено нарахування страховій компанії платежів за договором страхування.

Кореспондуючий рахунок: Кредит рахунку 703 «Дохід від реалізації робіт, послуг». Зміст страхової операції: відображено обсяг отриманої страхової премії (від страхового агенту) в порядку закриття на рахунки з обліку доходів.

Код, назва рахунку: 904 «Страхові виплати». Призначення рахунку: рахунок узагальнює інформацію про суми страхових виплат за видами страхування.

Кореспондуючий рахунок: Кредит рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами». Зміст страхової операції: нарахована сума страхової виплати.

Кореспондуючий рахунок: Дебет рахунку 791 «Фінансовий результат від основної діяльності». Зміст страхової операції: здійснена страхова виплата, списана на фінансові результати.

Також МФУ створює документи, що зазначають принципи створення та розміщення запасів страхової компанії основних засобів, нематеріальних активів, правила складання та подання фінансової звітності. Податкова звітність регламентується Законами України та нормативними актами податкової служби України.

4.5. Особливості ведення звітності страховиків

У ст. 33 Закону України «Про страхування» зазначено, що страхові установи зобов'язані кожного кварталу здавати фінансову звітність, затверджену керівником страхової компанії.

Відповідно до ст. 34 Закону України «Прострахування» страхові установи повинні публікувати річний баланс, а достовірність опублікованої інформації має бути підтверджена аудитором.

Установи, що здійснюють страхову діяльність, окрім «звичайної» звітності, складають звітність, притаманну лише їх специфіці діяльності.

Форми звітності страхових установ:

- фінансова звітність: специфічна та загальноприйнята;
- специфічна: Декларація про доходи страхової установи, Звіт про витрати та доходи, Звіт про страхові платежі та виплати за структурними підрозділами суб'єкта господарювання;
- загальноприйнята: Ф.1 Баланс (звіт про фінансовий стан), Ф.2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Ф.3 Звіт про рух грошових коштів, Ф.4 Звіт про власний капітал.

Таку «особливу» звітність страхові компанії здають у письмовій та електронній формах до Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг протягом 25 робочих днів.

Ще однією особливістю страхових компаній є те, що страховик не є платником податку на додану вартість, тому до звітних форм страхових установ не включають декларацію з ПДВ. Податкову звітність страхові компанії заповнюють відповідно до національних нормативних документів, а фінансову звітність – з дотриманням вимог МСФЗ або за Н(С)БО.

Питання для самоконтролю:

1. Який нормативно-правовий акт регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб?

2. Хто може здійснювати страхову діяльність на території України?

3. Якими нормативними документами регламентовано ведення бухгалтерського обліку страхових установ?
4. Яку форму ведення бухгалтерського обліку страхових установ найчастіше застосовують страхові компанії?
5. Назвіть первинні документи з обліку страхових операцій?
6. Які форми звітності застосовують страхові установи?
7. На якому рахунку обліковуються «Страхові виплати»?
8. На якому рахунку обліковуються «Страхові платежі»?
9. На якому рахунку обліковуються «Страхові резерви»?
10. На якому рахунку обліковуються операції з «Перестрахування»?

ТЕМА 5: ОБЛІК В ЛОМБАРДАХ

- 5.1. Організаційно-правові засади діяльності ломбардів.
- 5.2. Методичні рекомендації щодо ведення бухгалтерського обліку ломбардами.
- 5.3. Облік надання фінансового кредиту ломбардом з подальшим його погашенням.
- 5.4. Облік надання фінансового кредиту ломбардом зі зверненням стягнення на заставлене майно від імені та за дорученням клієнта.
- 5.5. Облік надання фінансового кредиту ломбардом зі зверненням стягнення на заставлене майно шляхом придбання його у власність ломбарду.
- 5.6. Облік реалізації ломбардом заставленого майна боржника без переходу права власності при зверненні стягнення.
- 5.7. Звітність та обов'язки щодо інформування Регулятора ломбардами.

Ключові терміни: заставлене майно, ломбард, реалізація майна, супутні послуги, фінансовий кредит, фінансові послуги.

5.1. Організаційно-правові засади діяльності ломбардів

Ломбард – це фінансова установа, яка на підставі ліцензії на діяльність ломбарду має право надавати фізичним особам фінансові послуги з надання коштів та банківських металів у кредит у вигляді ломбардних кредитів.

Ломбардний кредит – кредит, що надається виключно ломбар-

дами виключно фізичним особам виключно під заставу рухомого майна з урахуванням вимог, встановлених Законом «Про фінансові послуги та фінансові компанії» до договору про надання ломбардного кредиту та виконання зобов'язань за таким договором, а також інших вимог, встановлених до діяльності ломбардів.

Перелік видів діяльності ломбарду, вимоги до ломбарду для надання фінансових послуг, вимоги до облікової та реєструючої системи ломбарду визначає Закон України № 5065 «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 р., який визначає правовий статус ломбардів, організаційно-правові засади їх створення, діяльності, реорганізації та припинення діяльності з надання фінансових послуг, а також повноваження Регулятора щодо державного регулювання та нагляду за такими установами.

Ломбард має право надавати фізичним особам також такі фінансові послуги:

- фінансові платіжні послуги з переказу коштів без відкриття рахунку та/або із здійснення еквайрингу платіжних інструментів;
- торгівля валютними цінностями в готівковій формі.

Ломбард має право надавати фізичним особам фінансову платіжну послугу з переказу коштів без відкриття рахунку та/або із здійснення еквайрингу платіжних інструментів на підставі ліцензії на діяльність ломбарду лише за умови, що така фінансова послуга поєднується з основною діяльністю ломбарду.

Ломбард має право надавати фінансову послугу з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі та фінансові платіжні послуги, якщо вони є валютними операціями, за умови отримання ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій згідно з вимогами, встановленими Законом України «Про валюту і валютні операції».

Для включення до ліцензії на діяльність ломбарду фінансової послуги такий ломбард повинен відповідати вимогам, встановленим законом та нормативно-правовими актами Регулятора, до діяльності з надання відповідної фінансової послуги.

Зобов'язання позичальника за ломбардним кредитом при зверненні стягнення на предмет застави обмежуються вартістю предмета застави, визначеною в договорі про надання такого кредиту.

Предметом застави (закладу) за ломбардним кредитом може бути будь-яке рухоме майно, яке має індивідуальні ознаки та належить

позичальнику на праві власності.

Предмет застави (закладу) підлягає передачі його власником (співвласником) у володіння та/або на збереження кредитору. Забороняється передача предметів застави (закладу) поштою (експрес-поштою).

У межах договору про надання ломбардного кредиту:

- ломбард зобов'язаний здійснити ідентифікацію фізичної особи, яка бажає стати позичальником, відповідно до законодавства;
- предмет застави (закладу) позичальника може бути продано або передано у володіння третій особі без згоди позичальника виключно після спливу строку.

Не можуть бути предметом застави в межах договору про надання ломбардного кредиту:

- нерухоме майно (включаючи землю), фінансові інструменти, корпоративні права, а також пов'язані з ними майнові права позичальника;
- кошти в національній або іноземних валютах (крім готівкових банкнот та монет, що мають нумізматичну цінність та вилучені з обігу в Україні);
- електронні гроші, віртуальні активи;
- об'єкти, зазначені у частині четвертій статті 576 Цивільного кодексу України.

Предмет застави (закладу), переданий на зберігання ломбарду, повинен зберігатися у спеціально призначеному для цього місці.

Таким місцем має бути окреме приміщення, окрема територія, інше місце з обмеженим доступом, що розташовані за місцезнаходженням ломбарду чи його відокремленого підрозділу або за іншою адресою, визначеною договором застави (закладу).

Вимоги до приміщення ломбарду, відокремлених підрозділів ломбарду, місць зберігання предметів застави (закладу), а також вимоги до обліково-реєстраційної системи ломбарду встановлюються Законом та нормативно-правовими актами Регулятора.

Ломбарду забороняється користуватися та розпоряджатися предметом застави (закладу), крім випадків, визначених законом.

Порядок звернення стягнення на предмет застави (закладу) визначається законом та умовами договору застави (закладу).

Крім діяльності з надання фінансових послуг, ломбард має право:

- оплачувати за дорученням своїх клієнтів вартість товарів, робіт і послуг у межах наданих їм кредитів, якщо це передбачено кредитним договором;
- здійснювати посередницьку діяльність із страхування предмета застави, яким забезпечено зобов'язання за кредитним договором;
- здійснювати управління предметом застави в період до його реалізації в порядку звернення стягнення;
- здійснювати продаж предмета застави, на який ломбардом звернено стягнення;
- здійснювати передпродажну підготовку, ремонт, переробку майна, яке було предметом застави за кредитним договором та на яке ломбардом звернено стягнення;
- надавати послуги із зберігання майна;
- виключно з метою надання кредиту надавати послуги оцінки майна, що передається в заставу, з урахуванням встановлених законодавством України вимог щодо проведення оцінки окремих видів майна;
- здійснювати діяльність з надання в оренду (суборенду) майна, яке належить ломбарду на праві власності та/або користування та не використовується для здійснення діяльності ломбарду;
- інвестувати власні кошти.

Ломбард має право вчиняти правочини, необхідні для надання ним фінансових послуг та здійснення іншої діяльності.

Ломбард зобов'язаний мати свій веб-сайт (веб-сторінку) та розміщувати на ньому інформацію, визначену законом та нормативно-правовими актами Регулятора.

5.2. Методичні рекомендації щодо ведення бухгалтерського обліку ломбардами

Бухгалтерський облік в ломбарді ведеться відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції по застосуванню Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої

Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 № 291 (зі змінами та доповненнями), Наказу Міністерства фінансів України від 14.06.2016 року № 547 «Про затвердження порядків щодо реєстрації реєстраторів розрахункових операцій та книг обліку розрахункових операцій», «Положення про форму та зміст розрахункових документів/електронних розрахункових документів, Порядку подання звітності, пов'язаної із використанням книг обліку розрахункових операцій (розрахункових книжок), форми № ЗВР-1 Звіту про використання книг обліку розрахункових операцій (розрахункових книжок)» затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 21.01.2016 № 13.

Об'єктами бухгалтерського обліку є господарські засоби, джерела їх утворення, господарські процеси та види діяльності. Виходячи з цього визначення об'єкти обліку у ломбардах можемо поділити на два види:

- по-перше, загальні об'єкти обліку (спільні для більшості підприємств: активи, пасиви, операції з реалізації товарів, робіт, послуг; інші операції, процеси та види діяльності, що є спільними для більшості підприємств);

- по-друге, особливі об'єкти бухгалтерського обліку (надання фінансових кредитів фізичним особам під заставу; операції із застави майна; зберігання речей, переданих під заставу; оцінка майна, яке надається під заставу; реалізація заставленого майна відповідно до законодавства та/або умов договору).

Для ведення бухгалтерського обліку господарських операцій, які пов'язані з наданням ломбардом фінансових послуг, використовуються такі рахунки:

- 06 «Гарантії та забезпечення отримані», 06.1 «Майно, отримане в заставу»;

- 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 36.1 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;

- 02 «Активи на відповідальному зберіганні», 02.3 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні»;

- 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 37.7 «Розрахунки з іншими дебіторами»;

- 70 «Доходи від реалізації», 70.3 «Дохід від реалізації робіт і послуг»;

- 68 «Розрахунки за іншими операціями», 68.5 «Розрахунки з іншими кредиторами»;

– 30 «Каса»; 301 «Каса в національній валюті»; 301.1 «Операційна каса в національній валюті».

Для обліку розрахунків з надання кредитів використовується рахунок 377 «Розрахунки з іншими дебіторами». За дебетом рахунку відображається виникла заборгованість за наданими фінансовими кредитами, за кредитом – погашення (повернення фінансових кредитів) заборгованості.

Для відображення щодо нарахованих та сплачених відсотків за наданими фінансовими кредитами використовується рахунок 373 «Розрахунки за нарахованими доходами». Також на рахунку 373 ведеться облік розрахунків по операціям зберігання майна, наданого заставу.

Облік нарахованої та сплаченої пені за наданими фінансовими кредитами ведеться на рахунку 374 «Розрахунки за претензіями».

Для обліку взаєморозрахунків по реалізації не викупленого з-під застави майна, використовується рахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями».

Доходи ломбарду, отримані в процесі діяльності з надання фінансових кредитів та реалізації майна, відображаються на рахунках класу 7 Плану рахунків бухгалтерського обліку затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 № 291.

На рахунку 702 «Дохід від реалізації товарів» – доходи від реалізації майна, не викупленого з-під застави.

На рахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» – дохід отриманий від нарахованих відсотків, плати за зберігання, оцінки майна та дублікати договорів.

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування факторів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів протягом певного терміну, несе керівник ломбарду.

Ломбард самостійно визначає облікову політику, обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації, з урахуванням особливостей своєї діяльності і технологічної обробітки облікових даних.

Первинні та зведені облікові документи можуть бути складені на паперових і машинних носіях.

Для автоматизації бухгалтерського обліку використовується конфігурація програмного забезпечення «1С: Бухгалтерія 7.7» Типова

конфігурація базується на затвердженому плані рахунків відповідному до Інструкції «Про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій», затвердженої Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 № 291.

Типова конфігурація дозволяє вирішити питання автоматизації більшості ділянок бухгалтерського обліку: банківські операції; касові операції; облік активів; облік запасів; надходження та надання послуг; елементи кадрового обліку; нарахування лікарняних листків; утримання із заробітної плати; облік податків та платежів; облік господарських операцій, формування фінансових результатів.

Дані по готівковому обігу грошових коштів ломбарду відображаються в касових книгах, які ведуться по основній касі ломбарду, а також по кожній операційній касі.

Операційні каси розташовуються по місцю розташування філій, де безпосередньо проводяться операції по обслуговуванню клієнтів ломбарду.

Облік виданих кредитів і прийнятих застав, а також їх повернення ведеться по кожному Договору (Клієнту) і реєструється в Журналі обліку укладених та виконаних договорів про надання наданими фінансового кредиту (Форма № 1), який формується в електронному вигляді щоденно, а також при необхідності роздруковуються на будь-яку дату. Журнал ведеться окремо за кожним видом рухомого майна.

Дані по кожному Договору, за яким проведені будь-які розрахунки (видача фінансового кредиту, сплачені відсотки, повернення фінансового кредиту) в електронному вигляді щоденно формуються у Відомість обліку розрахунків за договорами про надання фінансового кредиту (Форма № 2), яка при необхідності роздруковуються на будь-яку дату.

Для ведення обліку фінансових операцій ведуться картки обліку укладених та виконаних договорів (Форма № 3).

Картки формуються в електронному вигляді щоденно та при необхідності роздруковуються на будь-яку дату.

5.3. Облік надання фінансового кредиту ломбардом з подальшим його погашенням

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків надання

фінансового кредиту ломбардом з подальшим його погашенням:

Таблиця 5.1 – Облік надання фінансового кредиту ломбардом з подальшим його погашенням

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Отримано майна у заставу	06.1	–
2	Надано фінансовий кредит	377.1	301
3	Нараховано платіж зі страхування майна, наданого у заставу	377.2	685.1
4	Отримано від клієнта страховий платіж	301	377.2
5	Перераховано страховий платіж страховій компанії	685.1	311
6	Нараховано проценти за користування фінансовим кредитом	373.1	703.1
7	Нараховано пеню за прострочення виконання зобов'язань з фінансового кредиту	374.1	715.1
8	Повернено отриманий кредит	301	377.1
9	Погашено нараховані проценти за користування фінансовим кредитом	301	373.1
10	Сплачено суму нарахованої пені	301	374.1
11	Повернено майно, отримане у заставу	–	06.1

5.4. Облік надання фінансового кредиту ломбардом зі зверненням стягнення на заставлене майно від імені та за дорученням клієнта

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків надання фінансового кредиту ломбардом зі зверненням стягнення на заставлене майно від імені та за дорученням клієнта:

Таблиця 5.2 – Облік надання фінансового кредиту ломбардом зі зверненням стягнення на заставлене майно від імені та за дорученням клієнта

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Передано заставлене майно на реалізацію	025	–
2	Знято майно з позабалансового обліку як забезпечення виконання зобов'язань	–	06.1
3	Отримано виручку від реалізації заставленого майна	311	702.1
4	Нараховано збір до Пенсійного фонду	702.1	651

Продовження таблиці 5.2

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
5	Відображено суму заборгованості перед за- ставодавцем за реалізоване майно	704	685.2
6	Списано вартість реалізованого майна з позаба- лансового рахунка	–	025
7	Перераховано збір до Пенсійного фонду	651	311
8	Списано суму нарахованих процентів за непо- верненим фінансовим кредитом за рахунок ре- алізованого майна	685.2	373.1
9	Списано суму пені за рахунок реалізованого майна	685.2	374.1
10	Списано (погашено) суму неповерненого креди- ту за рахунок реалізованого майна	685.2	377.1
11	Повернено заставодавцю залишок суми від ре- алізації заставного майна	685.2	301
12	Списано отримані доходи на фінансові результати:		
	– від реалізації заставного майна	702.1	791
	– за нарахованими процентами	703.1	791
	– за нарахованою пенею	715.1	791
13	Списано суму зменшення доходу на фінансові результати	791	704

5.5. Облік надання фінансового кредиту ломбардом зі зверненням стягнення на заставлене майно шляхом придбання його у власність ломбарду

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків надання фінансового кредиту ломбардом зі зверненням стягнення на заставлене майно шляхом придбання його у власність ломбарду.

Таблиця 5.3 – Облік надання фінансового кредиту ломбар- дом зі зверненням стягнення на заставлене майно шляхом прид- бання його у власність ломбарду

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Знято майно з позабалансового обліку як забез- печення виконання зобов'язань	–	06.1

Продовження таблиці 5.3

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
2	Оприбутковано майно, зняте з позабалансового обліку як забезпечення виконання зобов'язань	281	685.2
3	Отримано виручку від реалізації заставленого майна (уключаючи ПДВ та збір до ПФУ)*	311	702.1
4	Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	702.1	641
5	Нараховано збір до ПФУ	702.1	651
6	Списано собівартість реалізованого майна	902	281
7	Уключено до доходів залишок суми від реалізації заставного майна, не отриманий заставодавцем	685.2	717
8	Списано отримані доходи на фінансові результати:		
	– від реалізації заставленого майна	702.1	791
	– за нарахованими процентами	703.1	791
	– за нарахованою пенєю	715.1	791
	– за неотриманою сумою коштів, що належать заставодавцю	717	791
9	Списано витрати на фінансові результати	791	902

5.6. Облік реалізації ломбардом заставленого майна боржника без переходу права власності при зверненні стягнення

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків реалізації ломбардом заставленого майна боржника без переходу права власності при зверненні стягнення:

Таблиця 5.4 – Облік реалізації ломбардом заставленого майна боржника без переходу права власності при зверненні стягнення

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Отримано в заставу майно від позичальника	06.1	–
2	Видано фінансовий кредит позичальникові	377/1	301
3	Відображено платіж за страхування заставленого майна	377/2	685/1
4	Отримано плату за страхування майна від позичальника	301	377/2

Продовження таблиці 5.4

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
5	Перераховано страховий платіж страховику	685/1	311
6	Нараховано відсотки за користування фінкредитом	373/1	703/1
7	Передано на реалізацію заставлене майно	025	–
8	Заставлене майно знято з позабалансового обліку як забезпечення виконання зобов'язань	–	06.1
9	Заставлене майно реалізовано через торговельну точку ломбарду	301	702/1
10	Списано вартість реалізованого майна з позабалансового рахунку	–	025
11	Відображено суму заборгованості перед заставодавцем після реалізації майна	704	685/2
12	Списано за рахунок реалізованого майна суми:		
	– неповерненого кредиту	685/2	377/1
	– нарахованих відсотків		373/1
13	Утримано ПДФО		641 ПДФО
14	Залишок суми від реалізації заставленого майна, повернений заставодавцю		301
15	Віднесено на фінансовий результат:		
	– доходи	702/1 703/1	791
	– вирахування з доходу	791	704

5.7. Звітність та обов'язки щодо інформування Регулятора ломбардами

Ломбарди зобов'язані подавати до Регулятора:

– фінансову звітність, звіт про управління (консолідовану фінансову звітність, консолідований звіт про управління – у разі якщо ломбард є материнською компанією);

- консолідовану та субконсолідовану звітність фінансової групи (у разі якщо ломбард є відповідальною особою фінансової групи);

- регуляторну звітність;

- іншу інформацію про діяльність ломбарду, яка є необхідною для цілей нагляду за діяльністю ломбарду, а також перевірки ломбарду з питань дотримання вимог законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Нормативно-правовими актами Регулятора встановлюються:

- перелік показників регуляторної звітності, вимоги до структури пояснювальних записок до звітності;

- порядок та строки складання, подання і оприлюднення регуляторної звітності та інформації про діяльність ломбарду;

- перелік показників звіту про управління (консолідованого звіту про управління) ломбарду за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку та аудиту.

Ломбард зобов'язані протягом трьох робочих днів з дня настання відповідної події інформувати Регулятора у встановленому ним порядку про:

- будь-які суттєві зміни у відомостях та/або документах, поданих до Регулятора з метою отримання ліцензії, при цьому ознаки та критерії суттєвих змін визначаються нормативно-правовими актами Регулятора;

- прийняття рішення про припинення діяльності ломбарду або відкриття провадження у справі про банкрутство фінансової компанії, ломбарду;

- вручення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення керівнику ломбарду або фізичній особі - власнику істотної участі;

- виявлені факти щодо керівників ломбарду, які свідчать про їх невідповідність кваліфікаційним вимогам, а також про наявність інформації, яка може свідчити/свідчить про можливий негативний вплив на забезпечення виконання такими особами своїх функцій, а також про конфлікт інтересів у ломбарді;

- виявлені факти стосовно власника істотної участі, які свідчать про його невідповідність вимогам щодо ділової репутації;

– передачу на аутсорсинг функції бухгалтерського обліку (у разі якщо ломбард не є підприємством, що становить суспільний інтерес), а якщо відповідно до Закону Регулятором встановлено вимоги до системи управління ризиками ломбардів – також про передачу на аутсорсинг функції з управління ризиками.

У разі виявлення недостовірної фінансової звітності ломбард самостійно або на вимогу Регулятора протягом одного місяця з дня виявлення або з дня отримання такої вимоги Регулятора зобов'язані спростувати опубліковану недостовірну фінансову звітність у такий самий спосіб, у який вона була оприлюднена, а також оприлюднити виправлену фінансову звітність.

У разі подання до Регулятора та/або оприлюднення недостовірної (неповної) фінансової звітності, а також недотримання порядку спростування такої звітності голова виконавчого органу (одноосібний виконавчий орган) та головний бухгалтер ломбарду несуть відповідальність, встановлену законодавством України.

Питання для самоконтролю:

1. Який нормативно-правовий акт визначає перелік видів діяльності ломбарду?
2. Які послуги належать до фінансових послуг ломбарду?
3. Який нормативно-правовий акт визначає методичні рекомендації щодо ведення бухгалтерського обліку ломбардами?
4. На яких субрахунках ведеться облік операцій із заставниками?
5. Яку бухгалтерську проводку виконує ломбард: нараховано платіж зі страхування майна, наданого у заставу?
6. Яку бухгалтерську проводку виконує ломбард: погашено нараховані проценти за користування фінансовим кредитом?
7. Яку бухгалтерську проводку виконує ломбард: відображено суму заборгованості перед заставодавцем за реалізоване майно?
8. Яку бухгалтерську проводку виконує ломбард: повернено заставодавцю залишок суми від реалізації заставного майна?
9. Яку бухгалтерську проводку виконує ломбард: оприбутковано майно, зняте з позабалансового обліку як забезпечення виконання зобов'язань?

10. Яку бухгалтерську проводку виконує ломбард: відображено платіж за страхування заставленого майна?

11. Яку бухгалтерську проводку виконує ломбард: відображено суму заборгованості перед заставодавцем після реалізації майна?

ТЕМА 6: ОБЛІК В ЛІЗИНГОВИХ КОМПАНІЯХ

6.1. Організаційно–правові засади діяльності лізингових компаній.

6.2. Облік операцій фінансового лізингу у лізингодавця.

6.3. Облік операцій фінансового лізингу у лізингоотримувача.

6.4. Облік повернення об'єкта фінансового лізингу у лізингодавця.

6.5. Облік повернення об'єкта фінансового лізингу у лізингоотримувача.

Ключові терміни: амортизація, лізинг, лізингові компанії, лізингові операції, оперативний лізинг, фінансовий лізинг у лізингодавця, фінансовий лізинг у лізингоотримувача.

6.1. Організаційно–правові засади діяльності лізингових компаній

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» лізингові компанії віднесені до числа фінансових установ.

З організаційно–правового погляду лізинг – це специфічна довгострокова оренда машин, обладнання, транспортних засобів і споруд виробничого призначення.

Головні відмінності лізингу від оренди – це тривалість операції та виплата вартості об'єкта.

Щодо права власності, то на відміну від договору купівлі–продажу майна, згідно з яким право власності переходить від продавця до покупця одразу, залізинговим договором право власності на предмет оренди залишається за лізингодавцем, а до лізингоодержувача переходить лише право тимчасового користування майном.

Згідно з рекомендацією лізингових операцій (IAS 17) Комітету з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, за наявності хоча б однієї з чотирьох ознак договір повинен бути визнаний договором фінансового лізингу:

- лізингове майно після закінчення строку дії договору передається лізингоодержувачу;
- лізингоодержувач має опціон на придбання майна за справедливою ціною;
- строк лізингу співпадає з корисним строком служби лізингового майна;
- величина мінімальних лізингових платежів більша або дорівнює вартості майна

Інтегруючим фактором різних видів лізингових операцій є механізм їх здійснення.

Спільними рисами функціонування лізингового механізму є:

1) для оперативного лізингу:

а) лізингодавець, надаючи майно у лізинг, передбачає, що він не відшкодує всю або більшу частину понесених витрат протягом строку дії договору з одним лізингокористувачем;

б) лізинговий договір укладається на строк значно менший за строк нормативної експлуатації основного засобу (фізичного зносу) або нормативів амортизації;

в) лізингодавець, як правило, несе ризики щодо втрати або псування майна;

г) по закінченні угоди предмет лізингу повертається лізингодавцю, який може здати його знову або продати.

Лізингоодержувач не має переважного права на отримання у лізинг чи купівлю цього майна;

д) лізингова угода може бути розірвана достроково із застосуванням незначних штрафів.

2) для фінансового лізингу:

а) лізингоодержувач вибирає майно, що буде надаватися у лізинг, та його виробника.

Лізингодавець купує обраний основний засіб та передає його у лізинг;

б) лізингодавець отримає відшкодування всіх або більшої частини понесених витрат протягом строку дії договору з одним лізингокористувачем;

в) лізинговий договір укладається на строк, який дорівнює або близький до строку нормативної експлуатації основного засобу (фізичного зносу) або нормативів амортизації;

г) ризики щодо втрати або псування майна, його експлуатації,

фізичного та морального зносу несе лізингоодержувач;

д) лізингоодержувач, виконавши всі умови договору, стає власником предмета лізингу або має переважне право (опціон) на його купівлю;

е) розірвання лізингової угоди передбачає значні штрафні санкції, які включають несплачену частину основної суми та проценти, завдані збитки, а також можливі додаткові витрати.

Лізингова діяльність в Україні не ліцензується.

Проте держава регулює ринок лізингових послуг та здійснює нагляд за лізинговою діяльністю шляхом запровадження обов'язкового внесення інформації про лізингові компанії до Державного реєстру фінансових установ.

Чинне законодавство про лізинг не встановлює спеціальних (підвищених) вимог до мінімального розміру статутного фонду лізингової компанії.

Тому при визначенні мінімального розміру статутного фонду лізингової компанії слід керуватись загальними вимогами, встановленими законом для відповідної організаційно-правової форми.

6.2. Облік операцій фінансового лізингу у лізингодавця

Методологічні засади організації бухгалтерського обліку в лізингових компаніях визначає Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. № 291 (зі змінами).

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків обліку операцій фінансового лізингу у лізингодавця.

Таблиця 6.2 – Облік операцій фінансового лізингу у лізингодавця

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Переведено до складу необоротних активів виробниче обладнання, що підлягає передачі у фінлізинг: – у частині балансової (залишкової) вартості	286	104

Продовження 6.2

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
	– у частині нарахованої амортизації (зносу)	131	104
2	Передано обладнання лізингоотримувачу	181	712
3	Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	712	641/ ПДВ
4	Списано собівартість переданого обладнання	943	286
5	Віднесено на витрати вартість експертної оцінки	977	685
6	Нараховано податковий кредит із ПДВ	641/ ПДВ	
7.	Включено до складу поточної заборгованості частину суми довгострокових зобов'язань, що підлягає погашенню протягом 12 місяців	377	181
8	Нараховано проценти за користування об'єктом фінлізингу	373	732
9	Надійшов орендний платіж, погашено: – частину вартості обладнання	311	377
	– нараховані проценти	311	373
10	Включено до складу поточної заборгованості частину довгострокових зобов'язань, що підлягає погашенню протягом 12 міс.	377	181
11	Списано на фінрезультат доходи і витрати, пов'язані з передачею об'єкта лізингу орендареві: – дохід від реалізації об'єкта лізингу	712	791
	– собівартість об'єкта лізингу	791	943
	– витрати на проведення експертної оцінки об'єкта лізингу	793	977
12	Списано на фінрезультат доходи у вигляді процентів за фінлізингом	732	792

6.3. Облік операцій фінансового лізингу у лізингоотримувача

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків обліку операцій фінансового лізингу у лізингоотримувача.

Таблиця 6.3 – Облік операцій фінансового лізингу у лізингоотримувача

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Отримано обладнання від лізингодавця за справедливою вартістю	152	531
2	Відображено податковий кредит із ПДВ	641/ПДВ	
3	Уведено в експлуатацію виробниче обладнання	104	151
4	Включено до складу поточної заборгованості частину суми довгострокових зобов'язань, що підлягає погашенню протягом року	531	611
5	Нараховано амортизацію	23	131
6	Нараховано проценти за користування об'єктом фінлізингу	952	684
7	Сплачено орендний платіж	611	311
	– нараховані проценти	684	311
8	Включено до складу поточної заборгованості частину суми довгострокових зобов'язань, що підлягає погашенню протягом року	531	611
9	Списано на фінансовий результат витрати у вигляді процентів за фінлізингом	792	952

6.4. Облік повернення об'єкта фінансового лізингу у лізингодавця

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків обліку повернення об'єкта фінансового лізингу у лізингодавця:

Таблиця 6.4 – Облік повернення об'єкта фінансового лізингу у лізингодавця

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Отримано об'єкт фінлізингу, повернений лізингоотримувачем	286	685
2	Відображено податковий кредит із ПДВ	641/ПДВ	
3	Проведено взаємозалік заборгованостей	685	181, 377

6.5. Облік повернення об'єкта фінансового лізингу у лізингоотримувача

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків обліку повернення об'єкта фінансового лізингу у лізингоотримувача:

Таблиця 6.5 – Облік повернення об'єкта фінансового лізингу у лізингоотримувача

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Переведено обладнання, що орендується, до групи вибуття: – списано суму амортизації	131	104
	– списано залишкову вартість	286	
2	Відображено дохід у сумі договірної вартості обладнання	377	712
3	Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	712	641/ ПДВ
4	Списано собівартість обладнання	943	286
5	Донараховано податкові зобов'язання з ПДВ, виходячи з балансової вартості об'єкта фінлізингу	949	641/ ПДВ

Продовження таблиці 6.5

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
6	Проведено взаємозалік заборгованостей	531, 611	377

Питання для самоконтролю:

1. Які головні відмінності лізингу від оренди?
2. Яким чином відображається передача об'єкта фінлізингу орендареві?
3. Як відображається передача об'єкта фінлізингу орендареві, коли об'єкт фінлізингу не є готовою продукцією лізингодавця?
4. Як відображається передача об'єкта фінлізингу орендареві, коли об'єкт фінлізингу є готовою продукцією лізингодавця?
5. Як відображається нарахування процентів за користування об'єктом фінлізингу?
6. Як відображається надходження орендних платежів?
7. Як відображається експлуатація об'єкта лізингу?
8. Як відображається сума амортизації у складі витрат?
9. Як відображається оприбуткування об'єкта лізингу у лізингодавця?
10. Як відображається оприбуткування об'єкта лізингу у лізингоотримувача?

ТЕМА 7: ОБЛІК ОСНОВНИХ ОПЕРАЦІЙ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ

- 7.1. Організаційно-правові засади діяльності інститутів спільного інвестування.
- 7.2. Облік випуску та первинне розміщення цінних паперів ІСІ.
- 7.3. Облік викупу цінних паперів ІСІ.
- 7.4. Облік вторинного розміщення раніше викуплених акцій ІСІ.
- 7.5. Облік придбання активів ІСІ.
- 7.6. Облік фінансового результату діяльності інститутів спільного інвестування.
- 7.7. Облік розподілу прибутку ІСІ закритого типу.

Ключові терміни: інститути спільного інвестування, корпора-

тивний фонд, пайовий фонд, цінні папери корпоративного ІСІ, цінні папери пайового ІСІ.

7.1. Організаційно-правові засади діяльності інститутів спільного інвестування

Правові та організаційні основи створення, діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування, особливості управління активами зазначених суб'єктів, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання таких активів, особливості емісії, обігу, обліку та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування, а також порядок розкриття інформації про їх діяльність, визначає Закон України «Про інститути спільного інвестування» спрямований на забезпечення залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів.

Діяльність із спільного інвестування - діяльність, яка провадиться в інтересах учасників (учасника) інституту спільного інвестування та за рахунок інституту спільного інвестування шляхом вкладення коштів спільного інвестування в активи інституту спільного інвестування.

Інститут спільного інвестування - корпоративний або пайовий фонд.

Корпоративний фонд - юридична особа, яка утворюється у формі акціонерного товариства і провадить виключно діяльність із спільного інвестування.

Пайовий фонд - сукупність активів, що належать учасникам такого фонду на праві спільної часткової власності, перебувають в управлінні компанії з управління активами та обліковуються нею окремо від результатів її господарської діяльності. Мінімальний обсяг активів пайового фонду становить 1250 мінімальних заробітних плат у місячному розмірі, встановленому законом на день реєстрації фонду як інституту спільного інвестування. Вимоги щодо мінімального обсягу активів застосовуються до пайового фонду через шість місяців з дня реєстрації випуску інвестиційних сертифікатів такого фонду.

Якщо обсяг активів пайового фонду став меншим, ніж мінімальний обсяг активів пайового фонду та протягом шести місяців не збільшився до мінімального обсягу активів, такий пайовий фонд підлягає ліквідації. Пайовий фонд не є юридичною особою і не може мати посадових осіб. Пайовий інвестиційний фонд створюється компанією з

управління активами.

Бухгалтерський облік операцій і результатів діяльності пайового інвестиційного фонду ведеться з дня його створення. Ведення основних видів операцій визначено «Правилами ведення бухгалтерського обліку основних операцій інститутів спільного інвестування», які є типовими для інститутів спільного інвестування, з подальшим відображенням їх на рахунках бухгалтерського обліку з урахуванням вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності, якщо вони не суперечать Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», Закону України «Про інститути спільного інвестування», «Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291, в частині номенклатури рахунків, їх змісту та кореспонденції, яка не суперечить застосуванню МСФЗ.

7.2. Облік випуску та первинне розміщення цінних паперів ІСІ

Кореспонденція рахунків випуску та первинне розміщення цінних паперів корпоративного ІСІ:

- зарахування цінних паперів ІСІ, які викупуваються, на рахунок емітента Дт 451(453) Кт 672;
- оплата викуплених цінних паперів ІСІ Дт 672 Кт 31 на суму, виходячи з розрахункової вартості цінного папера ІСІ на день зарахування таких цінних паперів на рахунок.

Відображення витрат, пов'язаних з реєстрацією КІФ, випуском акцій та внесенням відомостей про КІФ (корпоративний інвестиційний фонд) до ЄДРІСІ:

- нарахування витрат Дт 84(92) Кт 685(64) на суму фактично понесених витрат;
- оплата витрат Дт 685, 64 Кт 31 на суму фактично оплачених витрат.

Протягом одного року з дня внесення відомостей про КІФ до ЄДРІСІ КУА реєструє в НКЦПФР випуск акцій, що здійснюється з метою спільного інвестування та проспект їх емісії, що здійснюється шляхом: внесення змін до статуту КІФ у зв'язку із збільшенням стату-

тного капіталу та подання до НКЦПФР документів необхідних для реєстрації випуску акцій КІФ, що здійснюється з метою спільного інвестування, та проспекту їх емісії (збільшення статутного капіталу КІФ) Дт 46 Кт 401 на суму збільшення статутного капіталу (номінальна вартість акцій).

Акції КІФ розміщуються за розрахунковою вартістю після реєстрації їх випуску з метою здійснення спільного інвестування: надходження коштів на рахунок КІФ Дт 31 Кт 685 на суму отриманих грошових коштів в оплату акцій.

У разі розміщення акцій за ціною вище номінальної вартості:

- при первинному розміщенні акцій КІФ (після перереєстрації прав власності) сума неоплаченого капіталу зменшується на суму коштів, отриманих в їх оплату від інвесторів у розмірі номінальної вартості акцій Дт 685 Кт 46 на суму номінальної вартості оплачених акцій;

- отриманий емісійний дохід (при перереєстрації прав власності) відображається як збільшення суми додаткового капіталу Дт 685 Кт 421 на суму перевищення ціни розміщення над номінальною вартістю акції.

У разі розміщення акцій за ціною нижче номінальної вартості: при первинному розміщенні акцій КІФ (після перереєстрації прав власності на акції) сума неоплаченого капіталу зменшується на суму коштів, отриманих в їх оплату від інвесторів Дт 685 Кт 46 на суму отриманих грошових коштів в оплату акцій.

Різниця між номінальною вартістю та ціною розміщення акцій фонду відноситься на:

- зменшення залишку додаткового капіталу (за наявності додаткового капіталу) Дт 421 Кт 46;

- непокриті збитки фонду Дт 442 Кт 46 на суму різниці між номінальною вартістю та ціною розміщення.

Повернення залишку коштів інвестору (перевищення суми оплати, що надійшла від інвестора, над ціною розміщення) Дт 685 Кт 31 на суму перевищення суми оплати, що надійшла від інвестора, над ціною розміщення.

Кореспонденція рахунків випуску та первинне розміщення цінних паперів пайового ІСІ:

- реєстрація регламенту ПФ, проспекту емісії інвестиційних сертифікатів та отримання свідоцтва про реєстрацію випуску інвести-

ційних сертифікатів Дт 46 Кт 402 на суму номінальної вартості зареєстрованих інвестиційних сертифікатів.

Нарахування витрат, пов'язаних з реєстрацією ПФ та випуском ІС, понесених КУА Дт 84(92) Кт 685(64) на суму документально підтверджених витрат.

Оплата витрат Дт 685 Кт 31 на суму фактично оплачених витрат.

До дня, що настає за днем отримання КУА повідомлення НКЦПФР про відповідність ПФ вимогам щодо мінімального обсягу активів ІСІ, розміщення цінних паперів ІСІ здійснюється за ціною, що визначається виходячи з їх номінальної вартості.

Надходження коштів на рахунок ПФ Дт 31 Кт 685 на суму отриманих грошових коштів в оплату інвестиційних сертифікатів інвесторами.

Зменшення суми неоплаченого капіталу (при перереєстрації прав власності на інвестиційні сертифікати) Дт 685 Кт 46 на суму номінальної вартості оплачених інвестиційних сертифікатів інвесторами.

Первинне розміщення цінних паперів ПФ після отримання КУА повідомлення про відповідність ПФ вимогам щодо мінімального обсягу активів ІСІ здійснюється за розрахунковою вартістю:

- надходження коштів на рахунок ПФ Дт 31 Кт 685 на суму отриманих грошових коштів в оплату інвестиційних сертифікатів інвесторами.

У разі розміщення інвестиційних сертифікатів за ціною вище номінальної вартості:

- при первинному розміщенні інвестиційних сертифікатів (після перереєстрації прав власності) сума неоплаченого капіталу зменшується на суму коштів, отриманих в їх оплату від інвесторів у розмірі номінальної вартості Дт 685 Кт 46 на суму номінальної вартості оплачених інвестиційних сертифікатів;

- отриманий емісійний дохід (при перереєстрації прав власності) відображається як збільшення суми додаткового капіталу Дт 685 Кт на суму перевищення ціни розміщення над номінальною вартістю інвестиційного сертифікату.

У разі розміщення інвестиційних сертифікатів за ціною нижче номінальної вартості:

- при первинному розміщенні інвестиційних сертифікатів (після перереєстрації прав власності) сума неоплаченого капіталу зменшу-

ється на суму коштів, отриманих в їх оплату від інвесторів Дт 685 Кт 46 на суму отриманих грошових коштів в оплату інвестиційних сертифікатів.

Різниця між номінальною вартістю та ціною розміщення інвестиційних сертифікатів фонду відноситься на:

- зменшення залишку додаткового капіталу (за наявності додаткового капіталу) Дт 421 Кт 46;
- непокриті збитки фонду Дт 422 Кт 46 на суму різниці між номінальною вартістю та ціною розміщення.

Повернення залишку коштів інвестору (перевищення суми оплати, що надійшла від інвестора, над ціною розміщення) Дт 685 Кт 31 на суму перевищення суми оплати, що надійшла від інвестора, над ціною розміщення.

7.3. Облік викупу цінних паперів ІСІ

Кореспонденція рахунків викупу цінних паперів ІСІ:

- зарахування цінних паперів ІСІ, які викупуються, на рахунок емітента Дт 451(453) Кт 672 на суму виходячи з розрахункової вартості цінного папера ІСІ на день зарахування таких цінних паперів на рахунок;
- оплата викуплених цінних паперів ІСІ Дт 672 Кт 31.

7.4. Облік вторинного розміщення раніше викуплених акцій ІСІ

Кореспонденція рахунків вторинного розміщення раніше викуплених акцій ІСІ:

- надходження коштів на рахунок ІСІ Дт 31 Кт 685 на суму отриманих грошових коштів в оплату за цінні папери ІСІ.

У разі розміщення акцій (інвестиційних сертифікатів) за ціною вище їх балансової вартості (вартості викупу):

- при вторинному розміщенні акцій (інвестиційних сертифікатів) (після перереєстрації прав власності) сума вилученого капіталу зменшується на суму коштів, отриманих в їх оплату від інвесторів у розмірі балансової вартості (вартості викупу) Дт 685 Кт 451(453) на суму балансової вартості акцій (інвестиційних сертифікатів), що розміщуються.

Збільшення суми додаткового капіталу (при перереєстрації прав власності на акції (інвестиційні сертифікати) Дт 685 Кт 421 на суму перевищення ціни розміщення над балансовою вартістю (вартістю викупу).

У разі розміщення акцій (інвестиційних сертифікатів) за ціною нижче їх балансової вартості (вартості викупу):

- при вторинному розміщенні акцій (інвестиційних сертифікатів) (після перереєстрації прав власності) сума вилученого капіталу зменшується на суму коштів, отриманих в їх оплату від інвесторів у розмірі балансової вартості (вартості викупу) Дт 685 Кт 451(453) на суму балансової вартості акцій (інвестиційних сертифікатів), що розміщуються.

Різниця між ціною вторинного розміщення та балансовою вартістю цих цінних паперів відноситься на:

- зменшення залишку додаткового капіталу (за наявності додаткового капіталу) Дт 421 Кт 451(453);

- непокриті збитки фонду Дт 442 Кт 451(453) на суму перевищення балансовою вартістю (вартістю викупу) над ціною розміщення.

Повернення залишку коштів інвестору (перевищення суми оплати, що надійшла від інвестора, над ціною розміщення) Дт 685 Кт 31 на суму перевищення суми оплати, що надійшла від інвестора, над ціною розміщення.

7.5. Облік придбання активів ІСІ

Активи інституту спільного інвестування – сформовані за рахунок коштів спільного інвестування сукупність майна, корпоративних прав, майнових прав і вимог та інших активів, передбачених законами та нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Придбання цінних паперів інституту спільного інвестування, здійснюється за ціною, що визначається виходячи з розрахункової вартості цінного папера інституту спільного інвестування на день надходження коштів на рахунок такого інституту.

У заявці на придбання зазначається сума коштів, на яку придбаються цінні папери інституту спільного інвестування. Кількість цінних паперів інституту спільного інвестування, які придбаваються інвестором, визначається шляхом ділення сплаченої інвестором суми на ціну одного цінного папера інституту спільного інвестування,

визначену на день надходження коштів на рахунок такого інституту. У разі якщо в результаті зазначеного ділення виникає залишок коштів, із сумою залишку вчиняється одна з визначених інвестором у заявці таких дій: залишок коштів враховується під час наступного придбання інвестором цінних паперів інституту спільного інвестування; залишок коштів сплачується інвестору під час викупу цінних паперів інституту спільного інвестування; залишок коштів повертається інвестору за його зверненням щодо отримання залишку – не пізніше трьох робочих днів з дня звернення.

Активи ІСІ первісно оцінюються та відображаються у бухгалтерському обліку на дату зарахування активу до складу активів ІСІ. Активи ІСІ визнаються за умови відповідності критеріям визнання.

Розглянемо особливості бухгалтерського обліку придбання активів ІСІ:

- оплата активів у разі придбання на умовах попередньої оплати Дт 371 Кт 311, 312 на суму фактично перерахованих грошових коштів;
- відображення податкового кредиту з ПДВ у вартості придбаних на умовах попередньої оплати активів (об'єктів нерухомості) Дт 641 Кт 644 на суму податкового кредиту з ПДВ;
- відображення вартості придбаних фінансових інвестицій Дт 14, 35 Кт 685 на суму вартості на підставі відповідних договорів;
- відображення вартості придбання об'єктів нерухомості Дт 10, 28 Кт 685 на суму вартості на підставі відповідних договорів.

Відображення розрахунків з податкового кредиту з ПДВ у вартості придбаних об'єктів нерухомості (у разі придбання на умовах попередньої оплати) Дт 644 Кт 685 на суму податкового кредиту з ПДВ;

- або податкового кредиту з ПДВ у вартості придбаних об'єктів нерухомості у разі придбання на умовах наступної оплати Дт 641 Кт 685 на суму податкового кредиту з ПДВ;

- відображення витрат, пов'язаних з придбанням активів Дт 10, 14, 35, 28, 84(92) Кт 631(685) на суму фактично здійснених витрат;

- відображення податкового кредиту з ПДВ у сумі витрат, пов'язаних з придбанням активів Дт 641 Кт 631(685) на суму податкового кредиту з ПДВ;

- оплата активів у разі придбання на умовах наступної оплати Дт 685 Кт 311, 312 на суму повної або часткової вартості придбаних активів;

- взаємозалік заборгованості у разі придбання активів на умовах

попередньої оплати Дт 685 Кт 371 на суму повної або часткової вартості придбаних активів;

- розміщення грошових коштів на депозитних рахунках Дт 313, 314 Кт 311, 312 на суму фактично розміщених грошових коштів;

- надання позики Дт 183, 377 Кт 311 на фактично перераховану суму позики.

7.6. Облік фінансового результату діяльності інститутів спільного інвестування

Фінансовий результат операційної діяльності ІСІ визначається як алгебраїчна сума іншого операційного доходу, адміністративних та інших операційних витрат.

Розглянемо особливості бухгалтерського обліку визначення фінансового результату діяльності інститутів спільного інвестування, зокрема ведення обліку результату основної діяльності, результату фінансових операцій, результату іншої діяльності.

Для узагальнення інформації про витрати операційної діяльності за елементами витрат (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація та інші операційні витрати) можуть використовуватися рахунки 8 класу із щомісячним списанням сальдо рахунків у кореспонденції з рахунками обов'язкового для використання класу 9 «Витрати діяльності». Відображення витрат операційної діяльності (адміністративних та інші операційних витрат) здійснюється з урахуванням вимог щодо складу витрат ІСІ, визначених нормативно-правовими актами НКЦПФР, згідно з Законом України «Про інститути спільного інвестування».

Кореспонденція рахунків результату основної діяльності інститутів спільного інвестування:

– нарахування витрат на оплату праці членам Спостережної ради Дт 81 (92) Кт 685 на суму нарахованої винагороди;

– віднесення витрат на оплату праці членам Спостережної ради до адміністративних витрат Дт 92 Кт 81 на суму нарахованої винагороди (якщо передбачено використання рахунків 8го класу);

– нарахування на соціальне страхування від фонду оплати праці членів Спостережної ради Дт (82) 92 Кт 65 на суму внесків на соціальне страхування;

– віднесення витрат на соціальне страхування до адміністратив-

них витрат Дт 92 Кт 82 на суму внесків на соціальне страхування (якщо передбачено використання рахунків 8го класу);

- віднесення витрат, пов'язаних з реєстрацією ІСІ, випуском цінних паперів ІСІ Дт 92 Кт 84 на суму фактично понесених витрат (якщо передбачено використання рахунків 8го класу);

- нарахування винагороди особам, що обслуговують ІСІ (КУА, зберігач, депозитарій, оцінювач майна, аудитор, тощо) Дт 84 (92) Кт 631 на суму нарахованої винагороди;

- витрати на розрахунково-касове обслуговування Дт 84 (92) Кт 311 на суму фактично понесених витрат;

- витрати на винагороду торговця цінними паперами Дт 84 (92) Кт 631 на суму витрат на винагороду торговця цінними паперами в операціях з продажу активів;

- інші витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності ІСІ Дт 84 (92) Кт 631 на суму витрат;

- віднесення інших операційних витрат до адміністративних витрат Дт 92 Кт 84 на загальну суму витрат (якщо передбачено використання рахунків 8го класу);

- віднесення адміністративних витрат до результатів операційної діяльності Дт 791 Кт 92 на загальну суму витрат;

- віднесення витрат від операційної діяльності до інших витрат операційної діяльності Дт 94 Кт 84 на загальну суму витрат (якщо передбачено використання рахунків 8го класу);

- віднесення інших витрат операційної діяльності до результатів операційної діяльності Дт 791 Кт 94 на загальну суму витрат;

- віднесення доходу від операційної оренди до результатів операційної діяльності Дт 703, 713 Кт 791 на суму доходу за договором оренди за вирахуванням податкових зобов'язань з ПДВ;

- віднесення інших операційних доходів до результатів операційної діяльності Дт 71 Кт 791 на суму доходу.

Віднесення результату операційної діяльності до:

- нерозподіленого прибутку Дт 791 Кт 441 на суму отриманого прибутку;

- непокритих збитків Дт 442 Кт 791 на суму отриманого збитку.

Результат операційної діяльності обліковується на субрахунку «Результат операційної діяльності» рахунку «Фінансові результати», на якому за кредитом відображається, в порядку закриття рахунків, сума доходів від іншої операційної діяльності (рахунок «Інший опера-

ційний дохід»), за дебетом - сума, в порядку закриття рахунків обліку адміністративних витрат та інших операційних витрат (рахунки «Адміністративні витрати», «Інші витрати операційної діяльності»).

У випадку отримання прибутку від операційної діяльності, визначений результат операційної діяльності списується з субрахунку «Результат операційної діяльності» рахунку «Фінансові результати», у кореспонденції з кредитом субрахунку «Прибуток нерозподілений» рахунку «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

У випадку отримання збитку від операційної діяльності, визначений результат операційної діяльності списується з субрахунку «Результат операційної діяльності» рахунку «Фінансові результати», у кореспонденції з дебетом субрахунку «Непокриті збитки» рахунку «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

Кореспонденція рахунків результату фінансових операцій інститутів спільного інвестування:

- віднесення суми доходу від участі в капіталі до результатів фінансових операцій Дт 721 Кт 792 на суму нарахованого доходу;
- віднесення суми втрат від участі в капіталі до результатів фінансових операцій Дт 792 Кт 961 на суму нарахованих втрат;
- віднесення суми пасивних доходів від володіння фінансовими інвестиціями до результатів фінансових операцій Дт 73 Кт 792 на суму нарахованого доходу.

Віднесення результату фінансових операцій до:

- нерозподіленого прибутку Дт 792 Кт 441 на суму отриманого прибутку;
- непокритих збитків Дт 442 Кт 792 на суму отриманого збитку.

Результат фінансових операцій визначається на субрахунку «Результат фінансових операцій» рахунку «Фінансові результати», за кредитом якого відображається списання суми в порядку закриття рахунків обліку доходів від участі в капіталі та інших фінансових доходів, за дебетом — списання фінансових витрат із рахунків «Фінансові витрати» та «Втрати від участі в капіталі».

У випадку отримання прибутку від фінансових операцій, визначений результат фінансових операцій списується з субрахунку «Результат фінансових операцій» рахунку «Фінансові результати», у кореспонденції з кредитом субрахунку «Прибуток нерозподілений» рахунку «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

У випадку отримання збитку від фінансових операцій, визначе-

ний результат фінансових операцій списується з субрахунку «Результат фінансових операцій» рахунку «Фінансові результати», у кореспонденції з дебетом субрахунку «Непокриті збитки» рахунку «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

Кореспонденція рахунків результату іншої діяльності інститутів спільного інвестування:

- віднесення суми доходу від реалізації активів до результатів іншої діяльності Дт 74 Кт 793 на суму нарахованого доходу;
- віднесення собівартості реалізованих активів до результатів іншої діяльності Дт 793 Кт 97 на суму визначеної собівартості;
- віднесення суми дооцінки вартості активів до результатів іншої діяльності Дт 74 Кт 793 на суму нарахованого доходу від дооцінки;
- віднесення суми уцінки вартості активів до результатів іншої діяльності Дт 793 Кт 975 на суму втрат від уцінки;
- віднесення суми доходу від курсової різниці до результатів іншої діяльності Дт 744 Кт 793 на суму курсових різниць (за активами в іноземній валюті);
- віднесення суми втрат від курсової різниці до результатів іншої діяльності Дт 793 Кт 974.

Віднесення результату іншої діяльності до:

- нерозподіленого прибутку Дт 793 Кт 441 на суму отриманого прибутку;
- непокритих збитків Дт 442 Кт 793 на суму отриманого збитку.

Результат іншої діяльності визначається на субрахунку «Результат іншої діяльності» рахунку «Фінансові результати», за кредитом якого відображається списання суми в порядку закриття рахунків обліку доходів від інвестиційної та іншої діяльності, за дебетом – списання витрат з рахунку «Інші витрати».

У випадку отримання прибутку іншої діяльності, визначений результат іншої діяльності списується з субрахунку «Результат іншої діяльності» рахунку «Фінансові результати», у кореспонденції з кредитом субрахунку «Прибуток нерозподілений» рахунку «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

У випадку отримання збитку від іншої діяльності, визначений результат іншої діяльності списується з субрахунку «Результат іншої діяльності» рахунку «Фінансові результати», у кореспонденції з дебетом субрахунку «Непокриті збитки» рахунку «Нерозподілені прибут-

ки (непокриті збитки)».

7.7. Облік розподілу прибутку ІСІ закритого типу

Кореспонденція рахунків розподілу прибутку ІСІ закритого типу:

- формування фонду виплати дивідендів за цінними паперами ІСІ (акціями або інвестиційними сертифікатами) Дт 441 Кт 443 на суму нарахованих дивідендів;
- нарахування суми дивідендів учасникам ІСІ Дт 443 Кт 671 на суму нарахованих кожному учаснику дивідендів;
- нарахування податку з доходів фізичних осіб Дт 671 Кт 641 на суму податку з доходів фізичної особи – платника податку;
- нарахування податку з доходів нерезидентів - юридичних осіб (або суб'єктів господарської діяльності, що не мають статусу юридичної особи) Дт 671 Кт 641 на суму податку з доходів нерезидента - юридичної особи (або суб'єкта господарської діяльності, що не має статусу юридичної особи);
- сторнування нарахованого податку з доходів фізичних осіб у разі прийняття рішення про реінвестування дивідендів Дт 671 Кт 641 на суму податку з доходів фізичної особи – платника податку;
- виплата дивідендів учасникам ІСІ Дт 671 Кт 311 на суму дивідендів, належних до сплати;
- перерахування до бюджету податку з доходів фізичних осіб, податку з доходів нерезидентів-юридичних осіб Дт 641 Кт 311 на суму податку з доходів фізичних осіб, податку з доходів нерезидентів-юридичних осіб.

Питання для самоконтролю

1. Який нормативно-правовий акт встановлює організаційні основи створення, діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування?
2. Який нормативно-правовий акт визначає ведення основних видів операцій, які є типовими для інститутів спільного інвестування, з подальшим відображенням їх на рахунках бухгалтерського обліку?
3. Якою бухгалтерською проводкою відображається оплата викуплених цінних паперів ІСІ?

4. Якою бухгалтерською проводкою відображається повернення залишку коштів інвестору (перевищення суми оплати, що надійшла від інвестора, над ціною розміщення)?

5. Якою бухгалтерською проводкою відображається зменшення суми неоплаченого капіталу (при перереєстрації прав власності на інвестиційні сертифікати)?

6. Яким чином здійснюється первинне розміщення цінних паперів ПФ після отримання КУА повідомлення про відповідність ПФ вимогам щодо мінімального обсягу активів ІСІ?

7. Якою бухгалтерською проводкою відображається зарахування цінних паперів ІСІ, які викуповуються, на рахунок емітента?

8. Якою бухгалтерською проводкою відображається різниця між ціною вторинного розміщення та балансовою вартістю цінних паперів ?

9. Яким чином здійснюється придбання цінних паперів інституту спільного інвестування?

10. Як оцінюються та відображаються у бухгалтерському обліку активи ІСІ?

11. Якою бухгалтерською проводкою відображається податковий кредит з ПДВ у вартості придбаних на умовах попередньої оплати активів (об'єктів нерухомості)?

12. Якою бухгалтерською проводкою відображаються розрахунки з податкового кредиту з ПДВ у вартості придбаних об'єктів нерухомості (у разі придбання на умовах попередньої оплати)?

13. Якою бухгалтерською проводкою відображається взаємозалік заборгованості у разі придбання активів на умовах попередньої оплати?

14. Якою бухгалтерською проводкою відображається надання позики для придбання активів ІСІ?

15. Якою бухгалтерською проводкою відображається віднесення витрат на оплату праці членам Спостережної ради до адміністративних витрат?

16. Якою бухгалтерською проводкою відображається віднесення витрат на соціальне страхування до адміністративних витрат?

17. Якою бухгалтерською проводкою відображається віднесення результату операційної діяльності до нерозподіленого прибутку?

18. Якою бухгалтерською проводкою відображається відне-

сення суми доходу від участі в капіталі до результатів фінансових операцій?

19. Якою бухгалтерською проводкою відображається віднесення результату фінансових операцій до непокритих збитків?

20. Якою бухгалтерською проводкою відображається віднесення суми доходу від реалізації активів до результатів іншої діяльності?

21. Якою бухгалтерською проводкою відображається віднесення суми втрат від курсової різниці до результатів іншої діяльності?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський Кодекс України 436-IV від 16.01.2003. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 20.06.2023).
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 20.06.2023).
3. Закон України від 07.03.96 р. № 85/96-ВР «Про страхування». URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 20.06.2023).
4. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 15.03.2001 р. №2299-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 20.06.2023).
5. Закон України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 р. №2908-III. 7. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 р. №1057-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 20.06.2023).
6. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. №2664-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 20.06.2023).
7. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 р. №723/97-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 20.06.2023).
8. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16 липня 1999р., № 999-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> ((дата звернення: 20.06.2023).
9. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-14. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 20.06.2023).
10. Закон України «Про Національний банк України» № 679-14. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 20.06.2023).
11. Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України Постанова Правління НБУ № 75 від 04.07.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 20.06.2023).
12. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України Постанова Правління Національного банку

України від 11.09.2017 р. № 89. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) > (дата звернення 20.06.2023).

13. Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.04.2005 № 3981. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0565-05#Text> (дата звернення 20.06.2023).

14. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р, № 291. Прийняття від 09.12.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

15. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 23.07.2019, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок у фінансових звітах», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 28 травня 1999 р. № 137. URL: <ps.ligazakon.net/document/DG080676> (дата звернення: 20.06.2023).

17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку затверджене наказом Міністерства фінансів України від від 09.08.2013 № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

18. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій затверджена наказом Міністерства фінансів України, № 291 від 30.11.1999р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

19. Правила ведення бухгалтерського обліку основних операцій інститутів спільного інвестування від 09 квітня 2014 р. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) > (дата звернення 20.06.2023).

20. Облік у банках: навчальний посібник / О. П. Зоря / – Запоріжжя : ФОП Мокшанов В. В., 2018. – 268 с.

21. Варцаба В.І., Машіко К.С. Облік у банках (у таблицях і схемах) : Навч. посібник. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. – 184 с.

22. Лень В.С. Облік і аудит у страхових організаціях : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. - К.: Центр. учб. л-ри, 2009. - 408 с.

23. Говорушко Т.А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку: монографія / Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк, О.Ю. Толстенко.– К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 168 с.

24. Прокопенко Ж. Особливості облікового відображення формування технічних резервів у страховій компанії // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. - №3. – С. 34-41.

25. Гончаренко О.О. Особливості організації технології бухгалтерського обліку в небанківських фінансово-кредитних установах // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління Том 31 (70). № 1, 2020. 221-230.

26. Гончаренко О.О. Форми організації бухгалтерського обліку в небанківських фінансово-кредитних установах: аналіз альтернатив Вісник ОНУ. Том 24. Випуск 1(74). 2019. 114-118.

27. Нестеренко О. О., Моделювання обліково-аналітичної системи кредитної спілки Економічний простір №142, 2019. 123-135.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL : <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 20.06.2023).

2. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL : <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення 20.06.2023).